

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

2010

Eduard Rychlý

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Předmanželská smlouva

Vypracoval:
Vedoucí bakalářské práce:
Studijní program:
Datum odevzdání:

Eduard Rychlý
doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.
Sociální pedagogika,
specializace bezpečnostně právní
22. února 2010

Zadání bakalářské práce

Název práce:	Předmanželská smlouva
Zadání práce:	<p>Cílem bakalářské práce je poukázat na možnosti smluvních úprav majetkových vztahů před uzavřením manželství de lege lata. Student vymezí stručný historický vývoj úpravy majetkových vztahů mezi manžely. V další části se bude student věnovat současnému stavu a legislativní úpravě (před)manželské smlouvy de lege lata. Bude se zabývat způsobilostí uzavřít manželství (před)manželskou smlouvu a vzájemné souvislosti těchto právních institucí, platnosti a účinnosti předmanželské smlouvy a možnost její změny. Nakonec student provede komparaci s ostatními státy.</p>
Jméno studenta:	Eduard Rychlý
Ročník:	3
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.
Katedra:	společenských věd FM VŠE
Datum zadání:	31. březen 2009
Termín odevzdání:	

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
„Předmanželská smlouva“
jsem zpracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

České Budějovice, únor 2010

podpis studenta

Poděkování

Rád bych poděkoval

doc. JUDr. Janu Hejdovi, Ph.D.,

z FM VŠE Jindřichův Hradec,

za vedení a konzultační pomoc při zpracování mé práce.

Anotace

Předmanželská smlouva

Bakalářská práce se zabývá možnostmi smluvních úprav majetkových vztahů před a po uzavření manželství. Vymezení stručného historického vývoje úprav majetkových vztahů mezi manžely. Práce se zaměřuje na právní instituty týkající se uzavření manželství, vzájemných majetkových vztahů, platnosti a účinnosti předmanželské smlouvy a možnostmi její změny.

Annotation

Pre-marital agreement

The bachelor work drala with possibilities of contract arrangement sof properte relations before and after contracting a marriage. Delimitation of brief historical development of arrangement sof properte relationships between married couple. Work focuses on legal institutions relating to contracting a marriage, mutual properte relationships, validity and effectivity of pre-marital agreement and possibilities of its changes.

OBSAH

ÚVOD	1
1. Majetkové vztahy mezi manžely dříve a dnes	3
1.1. Majetkové vztahy manželů v období římského práva.....	3
1.2. Majetkoprávní vztahy v rodině v počátcích českého práva.....	4
1.3. Vývoj rodinného práva v letech 1945-1989.....	5
1.3.1. Vývoj rodinného práva v letech 1945-1963.....	5
1.3.2. Vývoj rodinného práva v letech 1963-1989.....	7
2. Změny provedené v zákoně	8
2.1. Zákon č. 265/1949 o právu rodinném.....	8
2.2. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník.....	9
2.2.1. Změny provedené zákonem č. 131/1982 Sb.....	10
2.2.2. Změny provedené zákonem č. 509/1991 Sb.....	10
2.2.3. Změny provedené zákonem č. 264/1992 Sb.....	11
2.2.4. Společné jmění manželů (zákon č. 91/1998 Sb.).....	11
3. Předmanželská smlouva de lege lata	14
3.1. Předmanželská smlouva jako uplatnění dobrovolné vůle.....	15
3.2. Způsobilost uzavřít manželství a (před)manželskou smlouvu.....	17
3.2.1. Způsobilost neplnoletých osob.....	19
3.2.2. Způsobilost plnoletých osob.....	20
3.2.3. Zastoupení.....	20
3.3. Sporný a nesporný rozvod.....	22
3.3.1. Sporný rozvod.....	24
3.3.2. Nesporný rozvod.....	25
4. Platnost, účinnost a změna předmanželské smlouvy	26
4.1. Platnost a účinnost předmanželské smlouvy.....	26
4.2. Možnost změny předmanželské smlouvy.....	28
4.3. Možnost úpravy společného jmění manželů (před)manželskou smlouvou...29	
4.3.1. Rozšíření a zúžení společného jmění manželů.....	29
4.3.2. Zúžení rozsahu společného jmění manželů rozhodnutím soudu.....	30
4.4. Ochrana potencionálně slabšího partnera.....	30
5. Změna zákona č. 40/1964 Sb. a úprava majetkoprávních vztahů mezi manžely	33
5.1. Předmanželská smlouva de lege merenda.....	33
5.2. Zákonný režim společného jmění manželů.....	34
5.3. Dohodnutý režim.....	35
5.4. Ochrana potenciálně slabšího manžela.....	36
5.5. Ochrana třetích osob a registrace (před)manželských smluv.....	37
6. Komparace s ostatními státy	38
6.1. Majetkové společenství mezi manžely.....	38
6.2. Oddělený majetkový režim.....	39
6.3. Kombinovaný režim.....	40
6.4. Slovensko.....	40
ZÁVĚR	42
Seznam literatury	44

Příloha

Úvod

Ve svobodné společnosti by měl převažovat respekt k člověku. V době, kdy téměř polovina manželství končí rozvodem, stále více snoubenců uvažuje o uzavření předmanželské smlouvy. Ačkoliv se nejedná o nijak zvlášť romantickou záležitost, v mnoha případech je velice rozumné takovou dohodu sepsat. Na druhou stranu předmanželská smlouva sama o sobě není všelékem krize partnerství a v podstatě ani tuto krizi neřeší, resp. řeší až následek rozpadu manželství a to otázku majetkovou po samotné formální odluce manželů. Tento důvod, tedy ochranu před rozpadem manželství dle mého názoru zákonodárce neměl na paměti při implementaci příslušných ustanovení Občanského zákoníku. Lze spíše uvažovat o tom, že zákonodárce byl v rámci procesu přeměny socialistické společnosti, veden snahou určitého uvolnění rigidního zákonodárství, které občana jako svobodnou bytost přehlíželo, tedy jedním z účelů bylo dle mého názoru vtělit, prozatím poměrně úzce, smluvní volnost do rodinného majetkového práva. Tato smluvní volnost pak vlastně vyjadřuje skutečnost, na které je postavena dnešní společnost tedy na majetku a všem, co ho předchází, provází, následuje.

V období socialismu bylo postavení muže a ženy formálně zrovnoprávněné, jako takové nekladlo důraz na samotného jedince, ale spíše na socialistické vlastnictví, což vedlo k poměrným škrtům v soukromém právu či přinejmenším k zastavení jeho vývoje. Právní pořádek České republiky se dodnes vyrovnává s důsledky této koncepce, která byla uplatněná v oblasti manželského majetkového práva

Česká republika prošla od roku 1989 různými změnami. Jedním z projevů změn je možnost snoubenců nebo manželů uzavírat předmanželské a manželské smlouvy.

Cílem bakalářské práce je poukázat na možnosti smluvní úpravy majetkových vztahů snoubenců před uzavřením manželství, ale i v době trvání manželství *de lege lata*. Poukázat na připravované změny v souvislosti s rekonstrukcí Občanského zákoníku v oblasti manželského majetkového práva všeobecně a předmanželských smluv v návaznosti na uplatnění a vyjádření autonomie vůle snoubenců. Je pak i otázkou, zda přílišná či bezbřehá smluvní volnost je zcela na místě a zda by jí neměly být dány alespoň základní mantinely právě v připravované rekonstrukci soukromého práva, tedy i touto otázkou bych se chtěl ve své práci zabírat.

Vývoj – klady i záporny současné anebo připravované právní úpravy v této oblasti není možné posoudit bez pohledu do minulosti, proto se věnuji stručnému historickému exkurzu vývojem úpravy majetkových vztahů mezi manžely.

Dále se v bakalářské práci zabývám současným stavem a legislativní úpravou (před)manželské smlouvy de lege lata. Pozornost věnuji otázce, zda ten, kdo je způsobilý uzavřít manželství je způsobilý uzavřít i předmanželskou smlouvu. Nabytí platnosti a účinnosti předmanželské smlouvy a možnosti její následné změny.

Připravovanými změnami v manželských majetkových vztazích se zabývám v další části, která pojednává o připravované rekodifikaci Občanského zákoníku. Pozornost věnuji problematice, která v současné úpravě tvoří „úzké“ místo a analýze toho, jak se s nedostatkem současné úpravy vyrovnává připravovaný kodex.

V závěru bakalářské práce se věnuji úpravě manželských majetkových vztahů podle slovenské právní úpravy a stručnému porovnání rozdílů této úpravy se současnou úpravou v Česku. Zároveň se snažím představit rozdíly v ostatních státech.

Uvedené téma bakalářské práce jsem si zvolil z několika důvodů. Jednak proto, že podle mého názoru je tato úprava součástí běžného života a společnost si vyžaduje úpravu, která umožní jednotlivcům upravit si majetkové vztahy podle individuálních potřeb a situací. Realitou dnešních dní je uzavírání druhých manželství a často je potřebné brát do úvahy i děti z předešlého manželství. Zřejmá opodstatněnost (před)manželských smluv předurčuje k tomu, abychom jim věnovali náležitou pozornost. Další z důvodů volby této problematiky je můj zájem, jak se zákonodárci vypořádají s potřebami společnosti v této oblasti v návrhu nového Občanského zákoníku.

1. MAJETKOVÉ VZTAHY MEZI MANŽELY DŘÍVE A DNES

1.1. Majetkové vztahy manželů v období římského práva

V období římského práva byl pojem *Familia* společný výraz pro všechny členy rodiny a její veškerý rodinný majetek včetně otroků. V čele rodiny stál otec (*Paterfamilias*), který byl jediný plně způsobilý k právům a právě jemu podléhali všichni členové rodiny a on jako jediný rozhodoval o veškerém rodinném majetku. Veškerá a doživotní moc nad manželkou se zvala *manus*, nad dětmi *patria potestas*, nad majetkem *mancipium*.¹

Předstupněm k uzavření manželství bývalo zasnoubení (*sponsalia*). Byl to formální slib uzavřít manželství, který vázal stranu, jež by nesplnila slib k náhradě škody.

V této době mohli synové (*filiusfamilias*) žít v plném manželství, ale museli si k němu vyžádat plný souhlas svého otce. Otec omezoval sféru volné působnosti svému synovi, zejména moc nad jeho manželkou i dětmi.

Římské manželství (*matrimonium*) nebylo právní smlouvou, ale pouze společenskou skutečností, na níž se vázaly důležité účinky právní. Základním předpokladem takového manželství bylo oboustranné *conubium*, oprávnění (dokonce jedno ze základních práv římského občana) vejít do právoplatného manželství s osobou druhého pohlaví. Neřímané mohli získat toto oprávnění jen získáním zvláštního povolení.

Podstatnou náležitostí římského manželství bylo trvalé soužití mezi mužem a ženou, a hlavně stálý vzájemný souhlas; jakmile odpadla tato vzájemná vůle žít spolu v manželství, manželství bez dalšího skončilo.

Ve starší době byla manželství uzavíraná na základě zvláštní úmluvy (*conventio in manum*). V této úmluvě se žena podrobovala mužově moci. Úmluva měla tři formy:

¹ *Manus* – ruka, *patria potestas* – ta byla nejdůležitější, *mancipium* – tento výraz zahrnoval původně i moc nad členy rodiny.

² *confarreatio* – nezbytná pro kněžské rodiny, *usus* – potlačilo, aby žena žila s mužem rok v platném manželství, *coemptio* – stylizovaný druh mancipace

nejstarší, slavnostní a výlučně patricijskou *confarreatio*, neformální *usus* a obvyklou *coemptio*.²

Hlavním právním účinkem manželství v této době bylo, že děti se stávaly římskými občany, podléhaly otcově moci a byly přímými dědici.

Pro faktickou povahu římského manželství nebyl pojmově možný rozvod. Manželství končilo – kromě jiného – oboustranným dobrovolným skončením manželského soužití (*divortium*) anebo jednostranným prohlášením *repudium* (zapuzením, obvykle manželky). Tato teoreticky úplná volnost kdykoli skoncovat s manželstvím byla fakticky značně omezena původními přísnými mravy a sakrálními předpisy. Ke skončení přísného manželství založeného konferencí bylo třeba opačného formálního aktu.³

1.2. Majetkoprávní vztahy v rodině v počátcích českého práva

„Již v Dekretech Břetislavových z roku 1039 byla zakotvena nerozlučitelnost manželství a formou vzniku manželství byl sňatek uzavřený před církví.⁴ V dekretch jsou uvedena manželská práva. Uvádí se zde, že manželství se musí řídit kanonickým řádem. Muž se musí spokojit s jednou ženou a žena s jedním mužem. Manželství bylo nutné uzavřít jenom před církví.⁵

Teprve v 2. polovině 13. století zdomácnělo manželské právo římské církve. Volné párové soužití bylo zatlačeno manželstvím monogamním. V této době bylo ženám ponecháno daleko vážnější a svobodnější postavení. Monogamní manželství je u nás uzavíráno ve formách církevních.

Přestože převažovaly předpisy kanonického práva, některé předsveatební a také svatební zvyklosti zůstaly zachovány.

Manželka mohla mít svůj vlastní majetek a také mohla v tomto období právně jednat. Majetkové uspořádání bylo uzavřeno jako umělý spolek smluvní cestou. Základní institucí v právu rodinném a především majetkoprávním je tzv. „nedíl“.

Začínají vznikat nová pravidla postavení otce. Ženy začínají mít postavení v rodině především z majetkového pohledu. Toto postavení žen posílila Statuta Konrádova, která

³ Bartošek, M.: *Dějiny římského práva*. Praha, Academia, 1995, str. 151-156.

⁴ Malý, K., *České právo v minulosti*. Praha, Oral, s.r.o., 1995 str. 75

⁵ Adamová, J., Soukup, L.: *Prameny k dějinám v českých zemích 1*. Západočeská univerzita v Plzni, 2000, str. 22-23.

se opírala o židovské právo z bible. Už ve 14. století zakazuje zákon „tajné oddělování“. V této době se nesmělo manželství rozdělovat bez příslušných prohlášení.

Do manželství přinášela odedávna žena ze své rodiny výbavu (věci osobní potřeby) a případně také věno, toto obyčejně v penězích.

Existovalo také tzv. „věno vdovské“, což byla smlouva, která zajišťovala určitou částku v případě manželova úmrtí. Tato částka se určovala z výše částky věna nevěsty, vyplácela se především zřizováním zástavního práva k určitým nemovitostem a majetku manžela.⁶

Začíná být velice důležité církevní manželství, kanonické právo. Toto manželství bylo u nás základem rodinných vztahů až do roku 1949.

Manželství vznikala příslibem před církevním hodnostářem v duchu kanonického práva „co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“. Postavení ženy bylo zcela v moci muže a do manželství přinášela také věno. Toto věno se stávalo majetkem muže, který s ním mohl neomezeně disponovat. Jakýkoliv právní čin, který manželka vykonala ve prospěch manžela v manželství, byl neprávoplatný.

Městské právo bylo svobodnější. Každý mohl manželství uzavřít svobodně, ale za podmínky souhlasu rodičů. I zde bylo podmínkou věno, a pokud žena při trvání manželství zemřela, připadlo věno i výbava manželovi.

O dětech rozhodoval zásadně otec do doby jejich zletilosti.⁷

1.3. Vývoj rodinného práva v letech 1945 – 1989

1.3.1 Vývoj rodinného práva v letech 1945-1963

Ústava 9. května vnesla nové ustanovení do práva rodinného. Muž a žena si začali být rovni. Celé rodinné právo bylo pod ochranou státu. Právo se začalo kodifikovat tak, aby odpovídalo sociálním a politickým poměrům této doby.

Podle dostupné literatury „byl jako první schválen Národním shromážděním republiky Československé již dne 7. prosince 1949 zákon č. 265/1949 o právu rodinném, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1950.“⁸

⁶ Vaněček, V.: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha, Orbis, 1975.

⁷ Malý, K.: *České právo v minulosti*. Praha, Orac, s.r.o., 1995, str. 75-79.

⁸ Malý, K., Soukup, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2004, str.889.

Tento zákon přinesl celou řadu změn. Nelišil se jenom obsahově, ale i formálně. Byl uvozen Preambulí. Tato Preambule charakterizovala smysl a účel zákona, trvalé soužití mužů a žen.

Zákon se rozdělil do tří hlav nazvaných manželství, rodiče a děti, poručenství.

Svazek manželský se začal uzavírat před příslušným národním výborem. K uzavření manželství stačilo již pouhé předložení příslušných dokladů. Oproti tomu byly stanoveny také i překážky k uzavření manželství. Těmito překážkami byla bigamie, příbuzenství, vztah mezi sourozenci.

K uzavření manželství bylo zapotřebí duševního zdraví budoucích manželů. Zákon z této doby také umožňoval uzavřít manželství nezletilým starších 16 let. Konečně byla odstraněna nadvláda muže. Začaly se vytvářet podmínky pro to, aby žena mohla začít pracovat.

Pokud šlo o majetkové poměry, byl zaveden kodexem pro českou část republiky nový institut tzv. zákonného majetkového společenství. Toto společenství tvořil veškerý majetek manželů, dále pak majetek jednoho z manželů, který vlastnil před uzavřením manželství, majetek zděděný, majetek, který sloužil k výkonu povolání. Toto společenství mohl na požádání jednoho z manželů a to ze závažných důvodů ukončit pouze soud. Manželé si mohli upravit majetkové vztahy smluvně formou soudního zápisu.

Manželství mohlo být zrušeno pouze výrokem soudu. Soud zjišťoval příčiny rozvodu. Musel rozhodnout na základě viny jednoho z manželů. Pouze v případě, že oba s rozvodem souhlasili, soud rozhodl bez výroku o vině.

Zákon také ruší otcovskou moc a zdůrazňuje rovnocenné postavení obou rodičů k jejich dětem. Tato moc byla definována jako práva a povinnosti rodičů řídit jednání dětí, zastupovat je a řídit jejich majetek. Rodičovská moc měla být vykonávána v zájmu dětí a společnosti.

Rodinné právo má zásadu, rodina je součástí společnosti a není záležitostí soukromou, ale má významnou funkci společnosti a také má své postavení. Rodina musí zajišťovat především socialistickou výchovu dětí. Stát se snažil postavit rodinu pod svou kontrolu.

Zákon č. 266/1949 pak stanovil hranici zletilosti na 18 rok. Manželství zanikalo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého. Tento zákon také přinesl zrovnoprávnění v dědickém právu. Manželské i nemanželské děti se stávaly zákonnými dědici bez ohledu na jejich původ. Manželé také mohli uzavírat manželství v cizině, pak se řídili

právem dané země, jejíž byl příslušníkem. Bohužel, přišel zákon č. 59/1952 Sb., který vyžadoval pro uzavření manželství s cizincem souhlas ministerstva vnitra nebo orgánů jím pověřených. Bez tohoto souhlasu by se jednalo o manželství zdánlivé. Zákon byl pak zrušen Zákonem o rodině z roku 1964.

V této době se také začalo uvažovat o matrikách. Vedením matrik byly pověřeny národní výbory.

1.3.2 Vývoj rodinného práva v letech 1963-1989

Od roku 1963 začaly patřit majetkové vztahy do Občanského zákoníku. Majetkové společenství, které dosud existovalo, bylo změněno na bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

Uzavření manželství bylo stále obligatorním civilním sňatkem, který bylo zapotřebí uzavřít před příslušným státním orgánem.

Také se snížila hranice plnoletosti, uzavírat manželství bylo možné od 16 let, ale za předpokladu, že manželství bude plnit svou společenskou funkci.

Rozvod manželství také zaznamenal jistou úpravu. Soud sice zkoumal příčiny rozpadu manželství, ale nemusel již vynášet výrok o vině při rozvodu. Soud musel také řešit povinnosti a práva rodičů k jejich nezletilým dětem.

Zákon z roku 1963 určoval podrobná pravidla o určení otcovství.⁹

⁹ Malý, K., Soukup, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2004, str. 888-896.

2. ZMĚNY PROVEDENÉ V ZÁKONĚ

2.1. Zákon č. 265/1949 o právu rodinném

Zákonem č. 265/1949 bylo odděleno z Občanského zákoníku právo rodinné. Zákon oddělil z občanského práva z roku 1811 i majetkové vztahy manželů (s výjimkou práva dědického).

Zákon č. 265/1949 o právu rodinném byl prvním naším samostatným zákonem upravujícím rodinné poměry.

Zákon o právu rodinném nabyl účinnost 1. 1. 1950, byl zrušen 1. 4. 1964.

Tímto zákonem byly dány předpoklady pro uzavření manželství jako dobrovolného, trvalého společenství mezi mužem a ženou, zakotvil rovnost mezi nimi v manželství i v rodině.

Účelem zákona o právu rodinném bylo zrušení nerovnoprávnosti ženy a jejího omezení při správě majetku.

Manželství mohlo vzniknout pouze se souhlasem muže i ženy učiněné před místním národním výborem. Manželství se uzavíralo v přítomnosti dvou svědků. Náboženské sňatky se mohly uzavírat až po uzavření manželství podle tohoto zákona.

Muž i žena mají v manželství stejná práva. O podstatných věcech rozhodují manželé navzájem. Získané jmění během manželství je jměním obou manželů a správu nad majetkem může vykonávat kterýkoliv z manželů, ale pokud šlo o věci přesahující rámec obvyklé správy, byl potřebný souhlas druhého manžela. Podíly manželů jsou si rovni. Na společné jmění manželů bylo zřízeno zákonné společenství majetkové, s možností smluvní modifikace, které dohlíželo na plnění ustanovení v § 22 až §29 Zákon o právu rodinném. Výjimku tvořil majetek, který vlastnil jeden z manželů už v době před uzavřením manželství, majetek, který získal v manželství dědictvím nebo darem, ale který sloužil k jeho osobním potřebám nebo k výkonu povolání. Zákonné majetkové společenství po dobu trvání manželství mohl zrušit soud na žádost jednoho z manželů jen ze závažných příčin. Ze zákona zákonné společenství majetkové zaniklo v případě, že byl jeden z manželů zbaven svéprávnosti, pokud zemřel, anebo pokud došlo k rozvodu manželství.

Pokud jde o zánik manželství, došlo rovněž ke značnému zjednodušení. Byl odstraněn starý institut rozvodu od stolu a lože a institut rozluky manželství. Manželství je možné zrušit pouze soudním rozhodnutím. Pokud měli manželé nezletilé děti,

nemohlo být manželství zrušeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dětí. Pokud bylo rozvedeno manželství rodičů nezletilého dítěte, bylo také zapotřebí upravit práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku. Pokud jeden z manželů není rozvodem vinen a není schopen zajistit uspokojení svých osobních potřeb, může žádat na druhém z manželů, aby mu na jejich uspokojení poskytoval úhradu podle svých možností.

Zákon o právu rodinném byl po dobu své účinnosti dvakrát novelizován. K první novelizaci došlo zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č.61/1955, opatření o změně předpisů o rozvodu.¹⁰

2.2. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

K úpravě Občanského zákoníku došlo v roce 1964 zákonem č. 40/1964 Sb., který v určitých modifikacích platí dodnes.

Rozhodující institucí v majetkoprávních vztazích se stala instituce bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Na základě této instituce přešla úprava majetkoprávních vztahů ze Zákona o právu rodinném do Občanského zákoníku.

Konkrétní úprava těchto vztahů byla zařazena do § 143 až § 151 Občanského zákoníku. Původní institut vlastnictví mezi manžely byl nazván Bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

Podle ustanovení § 143 je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Otázku nakládání s majetkem řešil § 144, kdy věci v bezpodílovém spoluvlastnictví užívají oba manželé společně; společně hradí též náklady na věci vynaložené nebo spojené s jejich užíváním a udržováním. Podle § 145 běžné záležitosti týkající se společných věcí může vyřizovat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon neplatný. Dojde-li mezi manžely k neshodě o právech a povinnostech vyplývajících z bezpodílového spoluvlastnictví, rozhodne na návrh některého z nich soud dle § 146. V ustanovení § 147 pak byly řešeny závazky manželů, kdy pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

¹⁰ Hrušáková. M., Králíčková. Z. : *České rodinné právo*. Brno, Masarykova univerzita, 2006, str. 26.

Zánik bezpodílového spoluvlastnictví manželů upravoval § 148, podle kterého zánikem manželství zanikne i bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Ze závažných důvodů, zejména jestliže by další trvání bezpodílového spoluvlastnictví odporovalo pravidlům socialistického soužití, může soud na návrh některého z manželů toto spoluvlastnictví zrušit i za trvání manželství. Ve smyslu ustanovení § 149 zanikne-li bezpodílové spoluvlastnictví, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 150. Dojde-li k vypořádání dohodou, jsou manželé povinni vydat si na požádání písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali. Neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. Při vypořádání se podle § 150 vycházelo z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

2.2.1 Změny provedené zákonem č. 131/1982 Sb.

První novelizace Občanského zákoníku přinesla zákon č. 131/1982 Sb., který doplňuje pouze ustanovení § 149 Občanského zákoníku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví po jeho zániku a to přidáním odstavce čtvrtého, který hovořil o tom, že nedošlo-li do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci z bezpodílového spoluvlastnictví pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech manželům společných.

2.2.2 Změny provedené zákonem č. 509/1991 Sb.

Novelou Občanského zákoníku došlo k podstatným změnám a to zákonem č. 509/1991 Sb. Tato novela rozšířila § 143a Občanského zákoníku o možnost rozšíření nebo zúžení existujícího bezpodílového spoluvlastnictví manželů či možnost jeho vzniku ke dni zániku manželství. Z těchto ustanovení tedy zjišťujeme, že toto znění

Občanského zákoníku bylo jakýmsi mezistupněm mezi nulovou smluvní modifikací bezpodílového spoluvlastnictví manželů z dob socialistického zákonodárství a mezi současnou právní úpravu, umožňující smluvní úpravu již před uzavřením manželství. Dalším byl doplněn § 148, za který se vkládá § 148a, který uvádí, že k použití bezpodílového spoluvlastnictví manželů při podnikání je zapotřebí souhlasu druhého manžela. K dalším právním úkonům, již souhlas druhého s manželů nepotřebuje. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů je pak soudem zrušeno, získal-li jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti.

Pokud je společné jmění manželů zrušeno vykonáváním podnikatelské činnosti obou manželů nebo za pomoci jednoho z nich, rozdělí se příjmy z podnikání v poměru, který je určen písemnou smlouvou. Pokud není smlouva uzavřena, rozdělí se příjmy stejným dílem.¹¹

2.2.3 Změny provedené zákonem č. 264/1992 Sb.

Zákon č. 264/1992 Sb. byl další novelou zákona č. 40/1964 Sb. Do Občanského zákoníku byl zařazen § 149a, podle kterého nestačila pouze písemná forma týkající se nemovitostí, byl také zapotřebí vklad do katastru, od kterého nabývají dohody účinnosti.¹²

2.2.4 Společné jmění manželů (zákon č. 91/1998 Sb.)

Novela provedená zákonem č.91/1998 Sb. přinesla změnu nejen v Zákoně o rodině 91/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ale i v zákoně č. 40/1964 Sb., Občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Novela zrušila pojem bezpodílové spoluvlastnictví manželů a nahradila ho institucí společného jmění manželů. Tento institut se zabýval především rovným postavením manželů. Mezi společné jmění manželů patří nejen věci a práva, ale i závazky, které vznikly za trvání manželství. Zákon nově definoval některá ustanovení Zákona o rodině, kde níže uvádím některé základní pojmy:

V § 1 bylo ustanoveno manželství jako trvalé soužití muže a ženy, účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

¹¹ Zákon č. 509/1991 Sb.

¹² Zákon č. 264/1992 Sb.

§ 3 – Manželství se uzavírá svobodným souhlasem snoubenců a to před obecným úřadem pověřeným vést matriku nebo před církevním orgánem. Souhlasné prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

§ 18 – Manželé mají v manželství stejná práva a povinnosti. Jsou povinni spolu žít, být si věrní a vzájemně se respektovat.

Občanský zákoník definoval majetkové vztahy mezi manžely v ustanoveních §136 odst. 2, § 143 - §151:

§ 136 – Společné jmění může vzniknout jen mezi manžely.

§ 143 – Společné jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství. Výjimku tvoří dědictví nebo dar, který patří výhradně do osobního vlastnictví tohoto manžela. Jestliže se stane jeden z manželů společníkem obchodní společnosti, nepřecházejí podíly ani akcie ani členská práva a povinnosti na druhého z manželů.

§ 143a – Manželé mohou pomocí notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Předmětem této smlouvy mohou být majetkové hodnoty a závazky. Manželé si mohou vytvořit společné jmění manželů ke dni zániku manželství. Odstavec 3 § 143a nově umožňuje uzavřít notářsky ověřenou smlouvu upravující společné jmění manželů před uzavřením manželství.

V § 144 je nově stanoveno, pokud není stanoveno jinak, jsou majetek a závazky vzniklé v manželství pokládány za společné jmění manželů.

§ 145 stanovuje plnění závazků, které tvoří společné jmění manželů, plněním obou manželů společně. Správu majetku, který tvoří společné jmění manželů, může spravovat každý z manželů, také závazky plní oba manželé společně.

§ 146 – Zcela nově je v tomto paragrafu ustanoveno udělení souhlasu jednoho z manželů při počátečním použití majetku v podnikání. Při dalším použití majetku není již souhlasu třeba.

§ 147 – Manželé mohou správu společného jmění upravit formou notářského zápisu. A to i muž se ženou, kteří se chystají uzavřít manželství.

Změny provedené soudem jsou stanoveny v § 148. Soud může na návrh některého z manželů zúžit společné jmění manželů až na věci, které patří mezi obvyklé vybavení domácnosti. Rozšíření majetku do původního stavu může pak jen zase soud. V § 148 je

nyní ustanovena právní úprava o rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely. Není zde již ustanovení o úplném zrušení společného jmění manželů soudem.

§ 149 – Závazky vzniklé za trvání manželství, jsou povinni manželé splnit rovným dílem.

V § 150 je stanoveno, že společné jmění manželů musí mít písemnou formu, jestliže do společného jmění manželů patří nemovitost. Dohoda nabývá platnost vkladem do katastru nemovitostí.

V případě, že společné jmění zaniklo, může být obnoveno rozhodnutím soudu (§ 151).¹³

¹³ zákon č. 91/1998 Sb.

3. PŘEDMANŽELSKÁ SMLOUVA DE LEGE LATA

Z hlediska platné právní úpravy Zákon o rodině, ani Občanský zákoník neupravují předmanželskou smlouvu jako smluvní typ. Podle zásady „vše je dovoleno, co není zakázáno“ i na poli rodinného majetkového práva lze vycházet ze základní zásady občanskoprávních vztahů, tedy zásady smluvní volnosti, podle které pokud uzavření předmanželské smlouvy v tradičním slova smyslu není výslovně zákonem upravováno co do obsahu, je povolena smluvní volnost a třetí cesty není.¹⁴

Otázka, kterou si někteří teoretikové kladli je to, zda má předmanželská smlouva upravovat majetkové vztahy pouze po dobu trvání manželství, nebo zda má regulovat povinnosti a práva pro případ zániku manželství smrtí nebo rozvodem. V mnoha právních řádech plní totiž předmanželská smlouva funkci prevence krize v manželství a rozvodu. De lege lata nemohou snoubenci do předmanželské smlouvy zahrnout ujednání pro případ smrti. Podle mého názoru to není na závadu neboť v případě smrti některého z manželů pak nastupují příslušná zákonná ustanovení § 460 a násl. Občanského zákoníku o dědictví. Lze spíše říci, že ani není nutné do institutů spojených se společným jměním manželů vkládat speciální ustanovení pro případ smrti, neboť zákonné ustanovení o dědictví přímo navazuje na problematiku společného jmění manželů a v podstatě řeší každou z možných nastalých situací, tedy neexistenci smluvního zúžení či rozšíření společného jmění manželů pak následuje v dědickém řízení nejprve vypořádání společného jmění manželů a vypořádaná část připadající zůstaviteli se pak dělí dle zákonných či závětních principů či v případě existence smluvního zúžení či rozšíření společného jmění manželů pak opět soudní komisař postupuje dle ujednání z příslušných smluv a podle nich vyčleňuje majetek patřící do vlastnictví zůstavitele a opět následuje vypořádání dědictví dle závětních či zákonných principů. Obecně tedy postačuje, že smluvní ujednání upravují majetkové vztahy manželů od okamžiku vzniku manželství (případně později ode dne vzniku smlouvy za trvání manželství), dále během trvání manželství až do jeho zániku a to jakýmkoliv způsobem.

Shrneme-li platnou právní úpravu tzv. předmanželskou smlouvu, (v tomto případě volím pojem „předmanželská smlouva“ dle vžitě uzance a to pro to, že zákon ani nijak nepojmenovává tento institut) upravuje ustanovení § 143a Občanského zákoníku ve

¹⁴ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 101

znění zákonné novely číslo 91/1998 Sb.. Samotné zákonné úpravě předmanželské smlouvy v pravém slova smyslu (tedy smlouvy před uzavřením manželství) v tomto paragrafu předchází smluvní nakládání s již existujícím společným jměním manželů k tomu, kdy manželé mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Dále pak ještě předchází ustanovení odstavce 2), kde manželé mohou dále smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství, pokud nejde o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Tedy předmanželskou smlouvu samotnou upravuje krátké ujednání v odstavci třetím, kdy muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobně. Tím je tedy zákonodárcem zamýšleno, že na základě stejných principů jako v odstavci prvním a druhém mohou manželé upravit budoucí majetkové vztahy ještě před uzavřením manželství.

3.1. Předmanželská smlouva jako uplatnění dobrovolné vůle

Svobodu jednotlivce je nutné považovat za nejvyšší právní zásadu. „Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky vycházejíc z doktríny přirozeného práva tuto zásadu ctí a vyjadřuje ve své Preambuli.“¹⁵ Stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem.

Autonomní vůle jsou specifické projevy, které jsou povahově spojeny se svobodou člověka. Žádný člověk se nesmí ocitnout v určitém právním postavení proti své vůli. Princip svobody souvisí s principem rovnosti. Každý člověk se musí chovat tak, aby neohrožoval svobodu druhého člověka.

¹⁵ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 32

Autonomie vůle je považována za vůdčí zásadu soukromého práva, neboť v soukromém právu jde právě a především o respekt k člověku jako individu. ¹⁶

V České republice se začalo o autonomii vůle v právním řádu hovořit již v roce 1968 v souvislosti s manželským majetkovým právem. Ovšem až po roce 1989 v souvislosti s novelou Občanského zákoníku se začínal utvářet prostor pro autonomii vůle.

Právní úpravy považují manželství za základ založení rodiny, pokud jde tedy o osobní práva a povinnosti manželů je autonomie vůle značně omezena. Manželé nemohou vyloučit zákonné povinnosti, neboť je manželství charakterizováno jako instituce. Autonomie vůle se může v manželství uplatnit v rámci majetkového práva manželů. Smluvní úprava založená na autonomii vůle se může v manželství uplatnit v majetkovém právu pouze tehdy, jsou-li si manželé v manželství rovni.

Předmanželská smlouva není jen záležitostí minulosti, kdy se smlouvy uzavíraly mezi rodinami ženicha a nevěsty, ale stává se aktuální v současné době. Dnes je předmanželská smlouva chápána jako autonomní vůle dvou svobodných lidí, kteří si podle svých potřeb upravují svůj majetek.

Zákon o rodině a Občanský zákoník, přesně specifikují tzv. smluvně nedisponovatelná práva, a další kogentní ustanovení, které nemohou být smluvně dotknutelná. Vytváří tak mantinely základní zásady smluvní autonomie vůle, která nemůže a nesmí být neomezená. Všeobecný limit autonomie vůle představují nedisponovatelná práva. Za nedisponovatelná práva je nutné považovat také absolutní práva osobní a osobnostní, kterých se nikdo nemůže vzdát, práva svojí povahou nepromlčitelné, nezrušitelné a nezaniknutelné. ¹⁷

Snoubenci nemohou smluvně zcela vyloučit ani práva a povinnosti osobně-majetkového charakteru jako např. výživné mezi manžely, pokud se jedná o právní úpravu kogentního charakteru (§91 Zákon o rodině). ¹⁸ Na druhou stranu však konkrétně toto právo výživné rozvedeného manžela, může být dle mého názoru smluvně rozšířeno v pozitivním smyslu a lze s tímto atributem v rámci předmanželské smlouvy pracovat.

¹⁶ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 35

¹⁷ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 44

¹⁸ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 102

Disponovatelné právo, které doménou a předmětem úpravy předmanželských smluv je převážně právo majetkového charakteru. Podrobněji se o obsahu (před)manželských smluv a rozsahu okruhů smluvně upravitelných rozepíší dále.

Snoubenci nemohou smluvně vyloučit ani práva a povinnosti osobně-majetkového charakteru jako např. výživné mezi manžely, pokud se jedná o právní úpravu kogentního charakteru (§91 Zákon o rodině).¹⁹

Disponovatelné právo je doménou a předmětem úpravy předmanželských smluv. Jde o otázky majetkového charakteru.

3.2. Způsobilost uzavřít manželství a (před)manželskou smlouvu

Zákon o rodině upravuje předpoklady vzniku manželství jako speciální rodinoprávní vztah (zákon č. 94/1963 Sb.). Od roku 1950 není manželství považováno za smlouvu podle občanského práva.

Náležitosti předmanželské smlouvy jsou na druhé straně upravené jako náležitosti kterékoliv jiné smlouvy v obecných ustanoveních §39a a násl. Občanského zákoníku.

S možností uzavřít předmanželskou smlouvu se těsně spojuje otázka, zda ten, kdo je způsobilý uzavřít manželství je způsobilý uzavřít i předmanželskou smlouvu.

Uzavření manželství a uzavření předmanželské smlouvy jsou dva samostatně právní úkony. Mají odlišné předpoklady vzniku i zániku. Předpoklady vzniku manželství upravuje Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.). Náležitosti předmanželské smlouvy jsou upraveny jednak jako náležitosti jakékoliv jiné smlouvy (§ 39 Občanského zákoníku) a jednak v ustanovení § 143a Občanského zákoníku.

Pokud je z obecných důvodů stanovena neplatnost předmanželské smlouvy, nemění se nic na uzavření manželství a naopak.

Termín předmanželská smlouva v Občanském zákoníku nenajdeme. Ale co není zakázáno, je dovoleno. To znamená, že můžeme uzavřít smlouvu, kterou nazveme předmanželskou smlouvou. Ale pokud bude smlouva měnit rozsah společného jmění

¹⁹ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 102

manželů, musíme se řídit právními normami (§143 a §143a Občanského zákoníku) a uzavřít tuto smlouvu formou notářského zápisu..

Předmanželská smlouva může být uzavřena jen před vznikem manželství (Občanský zákoník v § 143a odst. 3 vyjadřuje toto slovy „*muž a žena, který chtějí uzavřít manželství*“. Zákon o rodině zavedl zkratku „*snoubenci*“ - §2 Zákon o rodině).

Předmanželskou smlouvou nelze vyloučit práva a povinnosti manželů vyplývající ze vzájemné vyživovací povinnosti stanovené v Zákoně o rodině, nelze stanovit žádné převádění majetku v případě smrti jednoho z manželů ani měnit práva k nájmu bytu apod.

Po souhlasném prohlášení muže a ženy, že spolu vstupují do manželství, učiněným před příslušným obecním úřadem anebo před orgánem církve, nemůže být již žádná předmanželská smlouva uzavřena.²⁰

Předmanželskou smlouvu se vyplatí uzavřít především manželům osob, které za určité závazky ručí celým svým i společným majetkem (podnikatelé, komplementáři komanditních společností). Dále pak má předmanželská smlouva své opodstatnění především u sňatků, kde manželé přinášejí sebou do manželství výrazně různé velké majetky či lze předpokládat, že různě vysoké majetky nabudou (vyjma děděním či darem) a chtějí se vyhnout tahanicím při vypořádání majetku v případě, že dojde k zániku manželství. V případě nemovitého majetku nabývá smlouva účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí.

Smlouvu lze upravit i tak, že manželé nikdy nebudou mít žádný společný majetek (kromě běžného vybavení domácnosti).

Účinnost předmanželské smlouvy je vázána svojí povahou na uzavření manželství bez zřetele na to, že zákon o účinnosti předmanželské smlouvy nic neustanovuje.

Zákon o rodině v §11a a následující upravuje způsobilost k uzavření manželství a instituce neplatného manželství a §17 Zákon o rodině upravuje zdánlivě manželství. Pokud je z obecných důvodů odvozená neplatnost předmanželské smlouvy, nemění to nic na uzavření manželství a naopak.

Uzavírání předmanželské smlouvy není zatím příliš rozšířené. Lze říci, že to tak je jednak díky relativně novému institutu, když se domnívám, že z hlediska generačního není 12 let příliš dlouhá doba pro to, aby se předmětný institut do povědomí lidí vstřípil. S postupem času však nabývá na důležitosti i rozšířenosti a to ruku v ruce s ekonomickým rozmachem země. Na druhou stranu je zde rozpor principu, na kterém

²⁰ Dvořák,J.: *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004. str. 212

je manželství postaveno, tedy rovnost v partnerství ve všech směrech, tedy i v přínosech hodnot jednotlivých partnerů do manželství, tj. příjmy oproti rodinnému zázemí a péči o společné děti. Pokud bychom měli jít po smyslu a účelu manželství, měla by tato otázka zrovnoprávnění hodnot přínosů i smlouvou alespoň do jisté míry zanesena. Můžeme pak diskutovat o tom, zda by to mělo být v návaznosti na péči o domácnost, počet dětí či trvání společného svazku.

3.2.1 Způsobilost neplnoletých osob

V souvislosti s uzavřením předmanželské smlouvy si můžeme položit otázku, kdo je oprávněný posoudit způsobilost neplnoletých osob, kteří chtějí uzavřít předmanželskou smlouvu. Tyto osoby můžeme rozdělit do dvou skupin:

- neplnoletí, kteří požádali soud o zploletění k uzavření manželství
- neplnoletí, kteří nepožádali soud o povolení uzavřít manželství

V §9 Občanského zákoníku je upravena způsobilost neplnoletých osob k právním úkonům. V souladu s tímto ustanovením mají neplnoleté osoby způsobilost jen k takovým úkonům, které odpovídají jejich rozumové a věkové vyspělosti. Způsobilost neplnoleté osoby se zkoumá s přihlédnutím k povaze právního úkonu. Povolit uzavření manželství nezletilému staršímu šestnácti let může pouze soud a to z důležitých důvodů. Návrh na povolení uzavřít manželství podává nezletilá osoba. Jeho zákonní zástupci jsou účastníky řízení. I oni se mohou vyjádřit, zda uzavření manželství je v zájmu nezletilého či nikoli. Soud dá souhlas k uzavření manželství pouze tehdy, je-li to skutečně v zájmu nezletilého. Bez povolení soudu by bylo uzavření manželství neplatné.

Obecná právní teorie pracuje se závěry, že neplnoletý nemá způsobilost k uzavírání právních úkonů, jako je předmanželská smlouva, které mohou ovlivnit jeho budoucí život. Takovéto úkony za něho vykonávají zákonní zástupci. Je pak otázkou, zda takovouto smlouvu, zvláště pokud by upravovala nabývání majetku, včetně nemovitostí, by nemusel ještě schvalovat opatrovnický soud, stejně jako v případě, kdy by 17-ti letý člověk nabýval nemovitosti. Podle mého názoru je tedy nezbytnou podmínkou platnosti takové předmanželské smlouvy i schválení úkonu nezletilého opatrovnickým soudem. Do doby schválení není tento úkon platný a z principu věci by do té doby nesměl jedinec ani uzavřít manželství.

3.2.2 Způsobilost plnoletých osob

V oblasti rodinného, resp. v širším slova smyslu občanského práva, práva je způsobilost pojmem, který vyjadřuje schopnost jedince vykonávat právo a brát na sebe povinnosti.

Způsobilost k uzavírání manželství a způsobilost k uzavírání předmanželské smlouvy je nutné posuzovat samostatně. Pokud jde o posouzení způsobilosti a platnosti předmanželské smlouvy je potřeba uplatnit obecná ustanovení Občanského zákoníku (§34a a násl. Občanský zákoník ve spojení s § 104 Zákon o rodině).

Jiný právní režim dopadá na osoby, které byly soudně zbaveny způsobilosti k právním úkonům, anebo byla jejich způsobilost omezena. Takovéto osoby nejsou způsobilé uzavřít předmanželskou smlouvu, resp. může tato práva vykonávat opatrovník ustanovený soudem, ovšem pokud je soudním rozhodnutím k takovým úkonům zmocněn (k tomu viz. § 192 a násl. o.s.ř.), v opačném případě by takový úkon opatrovníka musel být nejprve povolen soudem.

Podle §10 odst. 2 Občanského zákoníku určí soud rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům.

3.2.3 Zastoupení

Zastoupení přichází v úvahu zejména v případech, kdy a) fyzická osoba nemůže s ohledem na svou tělesnou nebo duševní poruchu nebo jinou nedostatečnost konat právní úkony s dostatečnou vlastní právní odpovědností, b) fyzická nebo právnická osoba, ačkoli mají formálně způsobilost k právním úkonům, o které se jedná, tyto úkony sama nehodlá realizovat z nejrůznějších důvodů. V zastoupení právnické osoby je nutno odlišit od konání úkonů přímo přičitatelných právnickým osobám v intencích § 20, tj. úkony právnické osoby činěné statutárními orgány a dále členy nebo pracovníky právnické osoby, pokud jejich oprávnění činit úkony právnické osoby je stanovena ve vnitřních předpisech právnické osoby nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé. Různost právního pojetí a právních následků jednotlivých pojetí zastoupení vede k odlišení zastoupení přímého, při kterém zástupce činí úkony jménem a na účet zastoupeného, a zastoupení nepřímého, kdy zástupce koná úkony jménem svým a na svůj účet, ale je zavázán nabytá práva a povinnosti převést na zastoupeného. V občanském právu se vyskytují oba druhy zastoupení, část první hlava třetí Občanského zákoníku však výslovně zahrnuje pouze zastoupení přímé.

Zastoupení je obecně vyloučeno ve dvou případech: a) jestliže zástupce z nejrůznějších důvodů (pro nezletilost, duševní poruchu, zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům u osoby fyzické, případně nedostatečný rozsah speciální subjektivity u osoby právnické, není právně způsobilý k právnímu úkonu, který má za zastoupeného učinit a/nebo b) jestliže zájmy zástupce a zastoupeného jsou ve vzájemném rozporu, tj. jestliže mezi zájmy těchto dvou osob existuje v konkrétní situaci kolize.

Samozřejmou podmínkou je, že zástupce i zastoupený musí být právně samostatné osoby, vzájemně odlišné. To je jeden z důvodů, proč nelze mluvit o vztahu zastoupení ve vlastním smyslu u např. jednání statutárních orgánů právnické osoby, které nemají samostatnou právní subjektivitu.

Zákon odlišuje podle vzniku (právního titulu) tyto skupiny zastoupení: a) zastoupení zákonné, vzniklé přímo ze zákona, b) zastoupení vzniklé na základě zákona rozhodnutím státního orgánu (opatrovnictví, poručnictví), c) zastoupení vzniklé na základě dohody o zastoupení (dohody o plné moci), uzavřené mezi zástupcem (zde nazývaným zmocnitelem) na straně jedné a mezi zastoupeným (zde nazývaným zmocněncem) na straně druhé.

Předpokladem zákonného zastoupení je povinnost zákonných zástupců (rozuměj ze zákona i rozhodnutím soudu) spravovat majetek zastupovaných osob. K běžným záležitostem konaným za zastoupeného nemusí mít zákonný zástupce souhlas žádné další osoby. Naproti tomu k záležitostem, které nejsou běžné (nikoli rutinní, pravidelně se opakující úkony, případně jde-li o majetkové úkony většího rozsahu), je k nakládání s majetkem třeba schválení opatrovnického soudu, který posoudí, zda právní úkon je, či není v zájmu zastupované osoby.

Režimu § 28 OZ podléhá i skupina úkonů, činěných za zastoupené jejich zákonnými zástupci, která nenáleží výslovně do pojmu nakládání s majetkem, nýbrž která s ohledem na svou závažnost vyžaduje adekvátní ochranu. Jedná se zejména o úkony, které se týkají osobních práv zastoupené osoby (např. souhlas opatrovnického soudu s vedením sporu na ochranu osobních práv zastupované osoby).²¹

V případě předmanželské smlouvy se s majetkem zatím nenakládá, ale zakládá se právní stav, kterým se majetkové vztahy mezi manžely budou v budoucnu řídit,

²¹ Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V.: *Občanský zákoník – komentář*. Praha, nakladatelství C.H. Beck, 2009. str. 283 a násl.

domnívám se, jak jsem již uvedl v předchozí kapitole, že u nezletilých svéprávných osob je zapotřebí k uzavření předmanželské smlouvy souhlasu opatrovnického soudu.

Uzavřít předmanželskou smlouvu nemá právo ani osoba zbavená svéprávnosti. Má však právo, aby tento právní úkon provedl opatrovník. Je však zapotřebí postupovat podle ustanovení §28 Občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení se vyžaduje schválení soudu, neboť se zcela jistě nejedná o běžnou záležitost.

3.3. Sporný a nesporný rozvod

Zákon o rodině rozlišuje několik možností, jak se dá rozvést existující manželství. Rozvod může probíhat podle několika scénářů. Při posuzování problematiky rozvodu manželství a rozlišení konkrétního typu a tedy i konkrétní podávané žaloby je potřeba poznat a uvědomit si základní východiska naší právní úpravy. Pro rozvod je třeba existence tzv. kvalifikovaného rozvratu. Tato situace je jediným důvodem rozvodu. Co přesně se za tímto termínem skrývá vysvětluje § 24 Zákona o rodině: „...*jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití*“.²² Od této konstrukce je třeba odlišovat příčiny tohoto rozvratu. Zatímco existence rozvratu samého musí být vždy prokázána (buď dokazováním, nebo nepřímo vzhledem k objektivním skutečnostem), příčiny rozvratu se nemusí v určitém případě zjišťovat vůbec. V ostatních k nim soud přihlíží

Prvním rozlišením tedy musí být, jde-li o rozvod sporný nebo nesporný (také smluvený). V případě, že se manželé na rozvodu shodnou a shodnou se také na všech souvisejících otázkách (majetek, bydlení, děti), jedná se o nesporný rozvod podle §24a, při němž soud příčiny rozvratu nezjišťuje a celkově se jedná o velice pohodlné a rychlé řízení pro všechny strany. Na rozvat se v tomto případě usuzuje z objektivních skutečností:

- 1) manželství muselo trvat alespoň 1 rok
- 2) manželé spolu nejméně 6 měsíců nežijí
- 3) druhý manžel se k návrhu připojí.

²² zákon č. 94/1963 Sb

Pokud jsou tyto podmínky splněny, má se za to, že manželství je rozvráceno tak, jak popisuje §24. Soud pak takové manželství rozvede, pokud manželé předloží:

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů
- b) práva a povinnosti společného bydlení
- c) případnou vyživovací povinnost (tato část smlouvy je tedy fakultativní, nepovinná)
- d) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Pokud se žalobce k návrhu nepřipojí, nebo se manželé nedohodli na uvedených záležitostech, nelze podle §24a postupovat a soud musí použít obecný §24. Půjde o tzv. sporný rozvod. Budou se tedy zjišťovat příčiny rozvratu manželství a soud je vezme v úvahu. Jde o to, že na rozvrat se nedá usoudit ze skutečností uvedených v §24a a kvalifikovaný rozvrat manželství se musí dokázat jinak.

Existuje ještě konstrukce tzv. ztíženého rozvodu (§24b), kde je obsažena tzv. tvrdostní klauzule. §24b stanoví, že *„návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství“*. Půjde o velice řídké až ojedinělé případy, kdy by jeden manžel byl „nevinný“ (o vinu v pravém slova smyslu ale při rozvodu v žádném případě nejde!) a nesouhlasil s rozvodem, protože by se ocitl v existenciálně zvláště obtížné situaci. Může se jednat o osoby odkázané na pomoc druhých, které by manžel lehkomyšlně svévolně opustil a jim hrozily životní obtíže. I takové manželství však doba, za kterou se již oba zjevně dokázali adaptovat na život jeden bez druhého a tedy lze samozřejmě pokud jsou splněny obecné podmínky § 24, takové manželství rozvést.

Velmi důležité je uvědomit si, jak důležitou roli hraje, zda se z manželství narodily děti. Založením rodiny a řádná výchova dětí je podle §1 odstavce druhého hlavním účelem manželství. A z toho vyplývá mnoho závěrů i pro úpravu rozvodu. Tak předně, podle § 24 odstavce 2 *„mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.“* Není to tedy tak, že dohodnou-li se na rozvodu manželé, je takříkajíc hotovo. Soud vždy rozhoduje v zájmu nezletilých dětí (nebo by alespoň měl).

Podle § 176 Občanského soudního řádu, soud manželství nerozvede, „*dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení.*“ Je tedy nejdříve třeba rozhodnout (popřípadě schválit dohodu manželů) o nezletilém dítěti, a pak teprve se rozvádět. To se týká i rozvodu podle §24a (smluvený rozvod), kde je třeba předložit vedle smluv také pravomocné rozhodnutí soud.

V souhrnu je tedy při posuzování druhu rozvodu nejprve třeba rozlišit, zda se bude jednat o smluvený či sporný rozvod a za další, zda je či není třeba rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 Občanského soudního řádu.

3.3.1 Sporný rozvod

Podle §24 odstavec 1 Zákona o rodině soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Soud bere v úvahu příčiny rozvratu manželství (nejde o zjišťování viny). Může mít hmotněprávní důsledky. Významné jsou u uplatnění tzv. tvrdostní klauzule.

I když jsou splněny zákonné předpoklady, soud manželství nerozvede, jsou-li splněny podmínky tvrdostní klauzule. Tvrdostní klauzule znamená zpřísnění rozvodu a ochranu manžela, který s rozvodem nesouhlasí. §24b Zákona o rodině návrh na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství. Podmínky pro uplatnění tvrdostní klauzule jsou:

- a) jeden z manželů se rozvodu brání
- b) existence kvalifikovaného rozvratu, která by jinak soudu umožňovala manželství rozvést
- c) jednomu z manželů by rozvodem vznikla zvlášť závažná újma (zákon jí přesně nespecifikuje)

3.3.2 Nesporný rozvod

Nesporný rozvod podle § 24a Zákona o rodině představuje určitý druh rozvodového řízení, v rámci kterého soud nezkontroluje, zda bylo manželství natolik rozvráceno, že již není možné ho obnovit, respektive soud nezkontroluje příčiny rozvratu manželství. K nespornému rozvratu mohou manželé přistoupit tehdy, pokud jejich manželství trvalo alespoň jeden rok a nejméně šest měsíců spolu nežijí. Samozřejmě oba manželé musí s rozvodem souhlasit. Další podmínkou nesporného rozvodu je to, že manželé musí soudu předložit dohodu o majetkovém vypořádání vzájemných majetkových poměrů pro dobu po rozvodu. V této dohodě by měla být vypořádána také práva a povinnosti jejich společného bydlení a podpisy na této dohodě musí být úředně ověřené. Pokud mají manželé nezletilé děti, je další podmínkou nesporného rozvodu to, že soudu předloží dohodu o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Tato dohoda ještě předtím musí být schválena opatrovnickým soudem. Pokud manželé mají nezletilé děti, tak i v případě nesporného rozvodu ale platí, že ani tehdy nemusí být manželství rozvedeno, pokud je na tom dán zvláštní zájem jejich nezletilého dítěte.

4. PLATNOST, ÚČINNOST A ZMĚNA PŘEDMANŽELSKÉ SMLOUVY

Předmanželská smlouva je smlouva o úpravě majetkových vztahů před uzavřením manželství. Do roku 1950 bývala jednou z podmínek uzavření manželství. Zrušil ji až Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. s účinností od 1. 1. 1950, jako přežitek související s nerovnoprávným postavením ženy.

Svatební smlouva byla nedílnou součástí právních úkonů a týkala se poskytnutí věna, výbavy, společenství majetku aj. Od 1. srpna 1998 umožňuje Občanský zákoník uzavírat předmanželskou smlouvu.

Předmanželská smlouva upravuje společné majetkové poměry muže a ženy, kteří chtějí uzavřít manželství. Pokud se předmanželská smlouva neseíše, vznikne automaticky společné jmění manželů uzavřením manželství. Pokud má snoubenec majetek před svatbou, není tento majetek uzavřením sňatku společné jmění manželů. Původní majetek zůstává v jeho výlučném vlastnictví. Totéž se týká dědictví nebo daru a druhý z manželů si na něj nemůže činit automaticky nárok. Na druhou stranu se již týká společného jmění manželů otázka zhodnocování takového majetku ve výlučném vlastnictví prostředky ze společného jmění manželů. Takováto zhodnocení (např. rekonstrukce rodinného domu ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů) se pak při případném vypořádání společného jmění manželů započítávají, nemají však vliv na vlastnické právo k věci samotné. Vyjma případů, kdy dojde k originálnímu (novému) vytvoření věci, např. podstatné přetvoření věci původní, u stavby např. tak, že neodpovídá původní půdorys či hlavní vlastnosti stavby. Lze tedy konstatovat, že při uzavírání smlouvy by účastníci opravdu měli dbát na to, aby při úpravě smluvních vztahů bylo odstraněno vše, co by mohlo vést ke vzniku rozporů.²³

4.1. Platnost a účinnost předmanželské smlouvy

Získat majetek lze několika způsoby. Pokud je majetek získán rozhodnutím státního orgánu, pak se nabývá vlastnictví dnem, kdy tento státní orgán určil. Pokud není den určen, pak je to dnem právní moci rozhodnutí. Pokud se převádí movitá věc,

²³ zákon č. 40/1964 Sb.

pak se vlastnictví stává dnem převzetí. U nemovitého majetku je den vlastnictví vkladem do katastru nemovitostí.

Předmanželská smlouva a její úprava je založena na přísné formálnosti. Občanský zákoník umožňuje snoubencům uzavřenou smlouvou formou notářského zápisu modifikovat zákonný předmět společného jmění manželů.

Předmanželská smlouva se tedy sepisuje u notáře formou notářského zápisu. Podle § 63, zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, v platném znění musí obsahovat tyto údaje:

- místo, den, měsíc a rok úkonu
- jméno, příjmení a sídlo notáře
- jméno, příjmení, bydliště, rodné číslo účastníků, jejich zástupců, svědků, důvěrníků, případně tlumočnicků
- prohlášení o způsobilosti k právním úkonům
- způsob ověření totožnosti účastníků, svědků, důvěrníků, zmocněnců a tlumočnicků
- obsah úkonu
- údaj o schválení zápisu po přečtení jednotlivými účastníky
- podpisy účastníků (jejich zástupců, důvěrníků), svědků a tlumočnicků
- otisk úředního razítka notáře a jeho podpis

Notářský zápis se považuje za veřejnou listinu, což znamená, že skutečnosti v takovém zápisu uvedené jsou pravdivé, pokud se neprokáže opak.

Dále pak předmanželská smlouva obsahuje soupis movitého i nemovitého majetku, který snoubenci do manželství přinášejí. Takovéto rozdělení majetku nemusí být však definitivní. Během manželství mají manželé možnost formou notářského zápisu rozšířit či zúžit rozsah jmění. Předmět a rozsah předmanželské smlouvy je vždy věcí obou snoubenců. Předmanželská smlouva by měla přispět k ujasnění majetkových vztahů, aby se do budoucna předešlo sporům v rodině, či před soudem.

Předmanželská smlouva tedy nabývá platnosti až uzavřením manželství.

V případě účinku smlouvy je zapotřebí rozlišovat účinky vůči třetím osobám a účinky mezi manžely.

Předmanželskou smlouvu se vyplatí uzavírat především podnikatelům. V některých případech jen notářský zápis nestačí a to v případě nemovitého majetku, kdy nabývá smlouva účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Podnikatelé se mohou na smlouvu odvolávat při řešení závazků jen v případě, byl-li věřitel o její existenci i obsahu informován již při vzniku závazku.

Předmanželskou smlouvu se vyplatí uzavírat především podnikatelům. V některých případech jen notářský zápis nestačí a to v případě nemovitého majetku, kdy nabývá smlouva účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Podle ust. § 143a odst. 4 se manželé mohou vůči jiné osobě na předmanželskou smlouvu (či smlouvu o zúžení společného jmění manželů) uvedenou odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Proto lze pro praxi doporučit, aby v případech ochrany před dluhy jednoho z manželů účastníci raději zužovali společné jmění manželů formou soudního rozhodnutí dle ust. § 148 Občanského zákoníku. K tomu viz. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 20 Cdo 612/2005, podle kterého ke splnění podmínky, že oprávněnému či jiné osobě musí být znám obsah smlouvy o zúžení společného jmění manželů ohledně nemovitosti (§ 267 odst. 2 písm. a) Občanský soudní řád, § 143a odst. 4 Občanského zákoník), nestačí pouhá skutečnost, že je smlouva součástí sbírky listin katastru nemovitostí a je vyznačena na příslušném listu vlastnictví.²⁴

4.2. Možnost změny předmanželské smlouvy

Uzavřením předmanželské smlouvy se oba snoubenci zavazují, že pokud dojde k rozvodu, nebudou nárokovat majetek druhého z manželů. Smlouvu je možné upravit i tak, že manželé nebudou mít nikdy společný majetek (kromě běžného vybavení domácnosti).

Zákon dává snoubencům možnost rozdělení „majetku modifikovat“. Je však zapotřebí uzavřít smlouvu, kterou se rozšíří nebo zúží společné jmění. Takovou smlouvu je možné uzavřít jak před vznikem manželství, tak i v jeho průběhu.

Pokud jde o změnu předmanželské smlouvy, je třeba si všimnout znění § 143a odst. 1 Občanského zákoníku, kde je použito dokonavého tvaru „rozšířit nebo zúžit“ a nikoli nedokonavého tvaru „rozšiřovat nebo zužovat“. Podle § 143a odst.1, by se tedy smlouva neměla měnit.²⁵

Pokud jde o společné jmění manželů, je možné provést odborným způsobem přesun do odděleného vlastnictví jednoho z manželů, je-li majetek určen pro osobní potřebu jednoho z manželů.

²⁴ <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=31357&searchstr=CDO+612%2F2005>

²⁵ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J.: *Společné jmění manželů*, Praha: Linde, 2000. str. 49

4.3. Možnost úpravy společného jmění manželů (před)manželskou smlouvou

Společné jmění manželů (§ 143 Občanského zákoníku) je tvořeno majetkem získaným za trvání manželství některým z manželů. Výjimku tvoří majetek získaný dědictvím nebo darem. Do společného jmění manželů patří také závazky, které vznikly za trvání manželství jedním nebo oběma manžely.

Rozsah společného jmění manželů lze smlouvou rozšířit či zúžit. Manželé se taky mohou domluvit na správě tohoto majetku. Tuto smlouvu lze uzavřít před uzavřením manželství nebo v průběhu trvání manželství. Snoubenci mohou předmanželskou smlouvou upravit své budoucí majetkové poměry a mohou také určit způsob vypořádání majetku v případě rozvodu.

Obsah smlouvy nesmí být v rozporu se Zákonem o rodině a dalšími právními předpisy. Společné jmění manželů nemůže tedy zcela zrušit. Smlouvu lze v budoucnosti měnit nebo zrušit formou notářského zápisu, pokud se na tom oba manželé dohodnou.

Předmanželskou smlouvou lze tedy upravit veškeré majetkové vztahy mezi manžely. Smlouvou lze upravit také to, že majetek jednoho z manželů patří výhradně do jeho vlastnictví a nespadá do společného jmění manželů.

Pro případ rozvodu je možné v předmanželské smlouvě dohodnout pravidla, za kterých bude společné jmění manželů vypořádáno. Pokud by se manželé při rozvodu nemohly dohodnout, sloužila by předmanželská smlouva jako důkaz v případě řízení o vypořádání společného jmění.

4.3.1 Rozšíření a zúžení společného jmění manželů

Manželé mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit rozsah společného jmění manželů (§ 143a Občanského zákoníku). Odlišně od tohoto zákona (který stanoví, že manželé společné jmění manželů udržují a užívají společně), mohou manželé upravit správu tohoto majetku. Je zapotřebí definovat, co se rozumí pod rozšířením či zúžením rozsahu společného jmění manželů.

Ustanovení Občanského zákoníku, novelizovaného zákonem č. 91/1998 Sb., je obsaženo v ustanovení § 143a odst. 1,3 a 5 Občanského zákoníku možnost smluvní úpravy rozsahu společného jmění manželů.

V § 143a Občanského zákoníku byla doplněna úprava o možnost smluvního vypořádání ještě před vznikem manželství.²⁶

4.3.2 Zúžení rozsahu společného jmění manželů rozhodnutím soudu

Podle § 148 Občanského zákoníku může soud upravit správu společného jmění manželů ze závažných důvodů a na žádost jednoho z manželů na věci, které tvoří obvyklé vybavení společného jmění.

Toto zúžení lze provést v případě, kdy jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti anebo se stal jeden z manželů neomezeně společníkem obchodní společnosti.

Z ustanovení § 148 odst. 4 Občanského zákoníku vyplývá, že Občanský zákoník nehodlá připustit, aby soudem stanovené zúžení majetku (§ 148 odst. 1 Občanského zákoníku) bylo možné modifikovat novou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu. Proto společné jmění manželů, které bylo soudem zúženo, může být rozšířeno zase jen soudním rozhodnutím.

4.4. Ochrana potencionálně slabšího partnera

Podle české právní úpravy ustanovení § 143a odst. 4 Občanského zákoníku se mohou manželé vůči třetím osobám odvolat tehdy, pokud je těmto osobám znám obsah smlouvy. Pokud jim obsah smlouvy není znám, mohou se domáhat plnění závazku ze společného jmění manželů. Zákon č. 91/1998 v ustanovení § 144 pak stanoví „*Pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů.*“

1. 1. 2001 nabyla účinností velká novela Občanského soudního řádu, kdy došlo k vložení nového § 262 a. Ustanovení § 262a odst. 1 Občanského soudního řádu stanoví, že se pro účely výkonu rozhodnutí za majetek patřící do společného jmění manželů považuje majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto,

²⁶ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J.: *Společné jmění manželů*, Praha: Linde, 2000. str. 107-109

že byl tento majetek zúžen smlouvou zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů anebo byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství. Při výkonu rozhodnutí se nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů.²⁷

Ochranu oprávněným osobám poskytuje také § 262a odst. 2 Občanského soudního řádu, kdy je možné nařídit výkon rozhodnutí na majetek, který patří do společného jmění manželů, jde-li o závazek, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Při výkonu takového rozhodnutí se nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů. Totéž platí i pro majetek, kterým bylo soudním rozhodnutím rozšířeno společné jmění manželů.

Aby možnost smluvních modifikací podle § 143a Občanského zákoníku neztratila svůj význam je možné podle § 267 odst. 2 Občanského soudního řádu podat tzv. vylučovací žalobu“. Podle odstavce 1 lze uplatnit právo k majetku vůči oprávněnému návrhu na vyloučení věci z výkonu rozhodnutí v řízení. Pokud byl nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek patřící do společného jmění manželů, postupuje se obdobně podle § 267 odst. 1 Občanského soudního řádu. To platí při vymáhání závazků, které vznikl jednomu z manželů za trvání manželství a při používání majetku, který byl podle smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů nebo podle smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství. Další z podmínek je, aby byl věřiteli v době vzniku pohledávky znám obsah smlouvy.

Ochrana věřitele některého z manželů ve vztahu k smlouvám upravujícím rozsah společného jmění manželů je zabezpečena v rámci konkursního konání podle zákona č. 328/1991 Sb., O konkursu a vyrovnání.

Podle § 14 odst. 1 písmeno k) Zákon o konkursu a vyrovnání zaniká prohlášením konkursu společné jmění úpadce a jeho manželky, přičemž ta část, se kterou úpadce podnikal, spadá vždy do podstaty. Pokud bylo společné jmění úpadce vyhrazeno ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkové účinky jako zánik manželství. Je zapotřebí stanovit lhůtu zvláštním předpisem pro vypořádání zaniklého společného jmění manželů.

Vypořádání společného jmění manželů se řídí § 26 Zákona o konkursu a vyrovnání. Pokud prohlášením konkursu zaniklo společné jmění manželů, nebo nebylo-li do prohlášení konkursu vypořádáno, je třeba provést jeho vypořádání. Pokud

²⁷ Hrušáková, M.: *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000, str. 26

již probíhá vypořádání společného jmění manželů, stává se správce účastníkem řízení dnem prohlášení konkursu. Smlouvy o zúžení nebo rozšíření společného jmění manželů se stávají neplatné, pokud byly uzavřeny v posledních 6 měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu nebo po podání tohoto návrhu. Dnem prohlášení konkursu přechází z úpadce na správce oprávnění uzavřít dohodu nebo podat návrh na vypořádání u soudu, pokud se neprovede vypořádání dohodou. Aby byla dohoda o vypořádání majetku platná, je zapotřebí schválení soudem, který vykonává nad průběhem konkursu dohled. Pokud vznikla manželce úpadci pohledávka z vypořádání společného jmění, není třeba tuto pohledávku přihlašovat do konkursu. Vznik nového společného jmění manželů v době trvání konkursu není možný. Pokud úpadce uzavře nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinku prohlášení konkursu.

Pokud jde o ochranu potencionálně slabšího partnera, je třeba stanovit limit smluvní modifikace zákonného předmětu společného jmění manželů s tím, že není možné jeho rozsah „zúžit“ natolik, že by došlo k jeho zrušení. Minimální rozsah by měli tvořit věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, tak, jak je to i v případě vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni jeho zániku (§ 143a odst.2 Občanského zákoníku) a v případě zúžení zákonného rozsahu společného jmění manželů soudem (§ 148 odst. 1 a 2 Občanského zákoníku)²⁸

²⁸ Králíčková. Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno, Masarykova univerzita, 2003. str. 140

5. ZMĚNA ZÁKONA Č. 40/1964 SB. A ÚPRAVA MAJETKOPRÁVNÍCH VZTAHŮ MEZI MANŽELY

Po roce 1989 bylo evidentní, že Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. zcela nevyhovuje nově konstituovaným společenským a hospodářským podmínkám. Vzhledem k tomu, že nebyl čas na obnovu Občanského zákoníku, byla vytvořena novela zákona č. 509/1991 Sb. Přesto, že se očekávala změna Občanského zákoníku, platí dodnes zákon č. 40/1964 Sb.

Pokud jde o nedostatky současného Občanského zákoníku, patří mezi ně princip preference zájmů společnosti nad zájmy jednotlivce. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. upravoval jen určitou část majetkových vztahů. Obecnou povahu v soukromoprávní oblasti získal až novelou č. 509/1991 Sb. Vzhledem k některým duplicitním právním úkonům v jednotlivých soukromoprávních kodexech přispívá k nepřehlednosti dnešního českého práva.

Pokud by byl přijat nový Občanský zákoník, byl by zpřehledněn systém soukromého práva. Návrh nového Občanského zákoníku upravuje více soukromoprávních institutů a je daleko přehlednější.

Rodinné právo je upravené i mimo Zákon o rodině, v některých dalších zákonech (např. § 76a zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád; § 143 až § 151 a § 703 až § 705 Občanského zákoníku.

Cílem nové právní úpravy je konkrétnější vyjadřování principu rovnosti manželů, proto bude kladen důraz na ochranu toho z manželů, který by mohl být dotknutelný chováním druhého.

Nová úprava pak bude zohledňovat situace, kdy manželé nevedou společnou domácnost, i situace, kdy tak činí s úmyslem ukončit manželství rozvodem.

5.1. Předmanželská smlouva de lege ferenda

Návrh nového Občanského zákoníku obsahuje v § 624 ustanovení o společném jmění manželů a to tak, že součástí společného jmění manželů je to, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů. To neplatí

v případě, kdy si snoubenci nebo manželé ujednají navzájem něco jiného nebo rozhodne-li jinak soud.

Návrh dává snoubencům nebo manželům široké možnosti, jak si uspořádat společné majetkové vztahy. Nelze však opomenout ochranu třetích osob, které budou vstupovat s manžely do právních vztahů.

Výslednou podobu společného jmění manželů ovlivňuje zákon, smlouva snoubenců, smlouva manželů a rozhodnutí soudu. Na základě toho lze rozlišit dva hlavní majetkové režimy. První režim je režim zákonný - obsažený v § 649-655 návrhu. Druhý režim je režim modifikovaný: 1. režim dohodnutý snoubenci či manžely ve smlouvě (§ 656-663 návrhu), který může spočívat v režimu vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství, v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu, v režimu oddělených jmění (§ 669-670 návrhu). 2. Režim založený rozhodnutím soudu (§ 664-668 návrhu).

5.2. Zákonný režim společného jmění manželů

Pokud jde o obvyklé vybavení domácnosti, nebude se na ně vztahovat nová úprava vzájemných majetkových vztahů. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je nový pojem s novým obsahem.

Do společného jmění manželů mohou spadat věci, práva, dluhy

- pokud se netýkají výhradně jednoho z manželů
- pokud je přebral jeden z manželů se souhlasem druhého

Pokud jde o zisk, který plyne manželovi z jeho vlastního majetku, stává se tento zisk rovněž majetkem společného jmění manželů. Mezi společné jmění manželů je zahrnut i podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstva.

Práva a povinnosti, které jsou spojené se společným jměním manželů, náleží oběma manželům. V záležitosti společného jmění manželů, jednají oba manželé společně, nebo jedná jen jeden s manželů, ale se souhlasem toho druhého. Pokud jeden z nich odmítne dát souhlas bez vážného důvodu, může druhý z manželů podat návrh k soudnímu rozhodnutí. Jestliže jeden z nich jedná bez souhlasu druhého, nebo soudu, může být podána stížnost o neplatnosti jednání.

Při použití společného jmění manželů k podnikání, nesmí hodnota majetku přesáhnout míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Při prvním použití se

vyžaduje souhlas druhého manžela. Pokud souhlas nebyl dán anebo byl druhý manžel opomenut, může být takovéto jednání neplatné.²⁹

5.3. Dohodnutý režim

Platná právní úprava by měla být doplněna o nové ustanovení, má předcházet pochybnostem, které může v některých případech vyvolat současná právní úprava.

Dohodnutý režim umožňuje snoubencům ujednat si majetkový režim odlišně od režimu zákonného. Pokud si tento režim ujednají manželé, upraví si zpravidla své povinnosti a práva, které se týkají již existujícího společného jmění smlouvou.

Dohodnutý režim může spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství, ale i v režimu rozšíření nebo zúžení společného jmění v zákonném režimu.

Takto dohodnutý režim mohou manželé změnit dohodou nebo soudním rozhodnutím. Dohoda je sepsána na součásti společného jmění, které je v dosavadním režimu.

Smlouva o dohodnutém režimu se může týkat jakékoli věci a může obsahovat jakékoliv ustanovení, pokud to není v rozporu ze zákona. Touto smlouvou lze měnit téměř cokoliv (rozsah, obsah, doby vzniku režimu, aj.), lze jí také změnit již existující zařazení.

Snoubenci, ale i manželé mohou smlouvou uspořádat své majetkové poměry pro případ, že by manželství zaniklo. Pokud v případě, že je ve smlouvě uvedeno uspořádání majetku v případě zániku manželství smrtí jednoho z manželů, je smlouva považována za smlouvu dědickou a má jiné náležitosti. Ustanovení o obvyklém vybavení domácnosti nelze smlouvou změnit.

Pro snoubence, kteří uzavřeli smlouvu o majetkovém režimu, platí tato smlouva dnem uzavření manželství. Pokud se mění již existující ustanovení zapsané do veřejného seznamu, nabývá účinku dnem zapsání do tohoto seznamu. *Do seznamu se zapisuje vše, co mění zákonný majetkový režim manželů.*³⁰

Režim odděleného jmění posiluje individuální jednání každého manžela, jeho majetkovou samostatnost. Prvky stejné majetkové účasti nabytí v průběhu trvání manželství jsou potlačené. Pokud manželé získají věci společně, pak začíná vznikat

²⁹ Návrh nového Občanského zákoníku § 625 - § 628

³⁰ Návrh nového Občanského zákoníku § 637

podílové spoluvlastnictví. Pokud jeden z manželů používá svůj majetek v rozsahu vyšším, než jsou dvě třetiny, musí mít souhlas druhého z manželů. Podnikají-li manželé společně v odděleném režimu, pak si příjmy rozdělí podle ujednání, které má písemnou formu. Neexistuje-li takovéto ujednání, rozdělí se příjmy rovným dílem.

U režimu založeného na rozhodnutí soudu bude úprava pro možný zásah soudu stejná, jako je úprava současná. Důvody pro zásah soudu budou však přesněji formulované. Rozlišení mezi zrušením a zánikem společného jmění manželů by mělo být stejné. Zásadně by se neměla lišit ani úprava zániku společného jmění manželů. Soud na návrh jednoho z manželů může zrušit nebo zúžit stávající rozsah společného jmění manželů. Závažným důvodem pro rozhodnutí soudu se stává skutečnost, kdy věřitel požaduje splnění své pohledávky v takovém rozsahu, který přesahuje hodnotu toho, co náleží tomuto manželů.

Manželé mohou režim založený na rozhodnutí soudu pozměnit smlouvou nebo rozhodnutím soudu.

Když pominou důvody, pro které soud zrušil společné jmění manželů, může toto jmění opět obnovit. Ustanovení o obvyklém vybavení domácnosti soud zrušit nemůže.

5.4. Ochrana potenciálně slabšího manžela

Nový Občanský zákoník chce rozšířit autonomii vůle. Jako ochranu manželů a rodiny zavádí nový Občanský zákoník institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti.³¹

V rámci posilování pozice manžela ekonomicky slabšího v režimu odděleného jmění je důležité ustanovení § 642 nového Občanského zákoníku.

V souvislosti s uplatněním širší autonomie vůle je zapotřebí pamatovat na ochranu ekonomicky slabšího partnera, kdy by mohlo dojít v majetkových poměrech mezi manžely k nevyváženosti ve prospěch slabšího z manželů. Režim odděleného jmění tak může být nevýhodný pro manžela, který zůstává v domácnosti. Je otázkou, zda by nová kodifikace Občanského zákoníku měla smluvní volnost nějakým způsobem omezovat ve prospěch ekonomicky slabšího manžela. Domnívám se, že ochrana potenciálně slabšího manžela pro případ rozvodu tak, jak je uvedena nyní v ust. § 92 a násl. Zákona

³¹ Dvořák, J., Spáčil, J.: *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. vydání, Praha: ASPI, a.s., 2007, str. 28

o rodině upravena, je nedostatečná a ani ust. § 700 a násl. návrhu nového Občanského zákoníku věc radikálněji neřeší. Jedná se v podstatě buďto o pouze tzv. příspěvek na výživu, který po rozvodu hmotné zabezpečení neřeší anebo o standartní výživné zajišťující stejnou životní úroveň, které je pro rozvedeného manžela téměř nedosažitelné. V rámci názoru, který dává do popředí svobodnou vůli jedince, která je základním právem zaneseným již v Ústavě či v rámci trendu spočívajícím v odklonu od socialistického zřízení v posledních 20-ti letech, při zvážení přebujelého protekcionismu přicházejícího z Evropské unie všemi směry, by přeci jen ochrana potencionálně slabšího měla být především na vůli každého jedince a lze snad pro praxi doporučit, aby zvláště mladí lidé si byli svých práv a následků vědomi a s takovým vědomím vstupovali do manželství i do ostatních institutů manželství doprovázejících.

Smlouva, která upravuje zákonný režim manželů, nesmí vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu.

5.5. Ochrana třetích osob a registrace (před)manželských smluv

Jde-li o ochranu třetích osob, budou mít tyto osoby právo dovolat se svých práv, ale až při příležitosti vypořádání společného jmění. Tzn., že pohledávky věřitele jen k jednomu z manželů, která vznikla za trvání společného jmění, může být uspokojena z toho, co je součástí společného jmění manželů (§ 647 nového Občanského zákoníku).

V případě závazků jen jednoho z manželů, (trestný nebo jiný protiprávní čin, plnění povinnosti výživného), může být společné jmění použito pouze do výše podílu jednoho z manželů ze společného jmění, kdyby nedošlo ke smlouvě manželů, nebo rozhodnutí soudu.

Registrace předmanželských smluv ve veřejných seznamech chrání mimo snoubence resp. manžele, hlavně třetí osoby (věřitele). Smlouvy o majetkovém režimu se evidují podle zvláštního zákona. Do evidence se zapisuje všechno, co mění zákonný majetkový režim manželů. Vůči třetí osobě se mohou manželé odvolat na smlouvu, pokud byla řádně evidována.

6. KOMPARACE S OSTATNÍMY STÁTY

Pokud jde o majetkové právo manželů, je zapotřebí zohlednit především faktor historického vývoje, za který daný právní řád majetkové právo manželů ustanovil.

Po 2. světové válce dochází v mnoha zemích Evropy k modifikaci majetkových práv manželů, a to především v souvislosti se snahou o zrovnoprávnění muže a ženy v manželství. K těmto změnám dochází postupně. V Německu v roce 1957, v Itálii v roce 1975. Ve Francii došlo k modifikaci ve dvou krocích, první v roce 1965 a druhý krok až v roce 1985. Naopak v Rusku došlo k zrovnoprávnění ženy a muže již v roce 1918.

Většinu těchto úprav najdeme v Občanských zákonících. Ve Francii *Code Civil*, v Německu *Bürgerliches Gesetzbuch*, v Itálii *Codice Civile* a ve Španělsku *Código Civil*. Naopak v Anglii a Dánsku je úprava majetkového práva manželů rozdrobena do řady zákonů.

V evropském kontinentálním řádu se objevují dva způsoby úpravy majetkových vztahů. Forma manželského majetkového společenství nebo forma odděleného majetku manželů. U formy manželského majetkového společenství je účast manželů na majetku stejná, zatím co forma odděleného majetku posiluje postavení jednotlivých manželů v majetkových vztazích. Právní úprava majetkových vztahů umožňuje manželům širokou smluvní volnost, jak svůj majetek upravit.

Majetkové vztahy jsou většinou řešeny formou majetkového společenství manželů. Jde většinou o omezení majetkového společenství. To znamená, že vedle společného jmění manželů stojí i majetek ve výlučném vlastnictví každého z manželů. Tato forma se nepoužívá jen u nás, ale i v Polsku, Rusku, Belgii, Francii nebo Itálii. Naopak neomezené majetkové společenství manželů existuje v nizozemské právní úpravě.

6.1. Majetkové společenství mezi manžely

Forma majetkového společenství mezi manžely je nejvíce rozšířenou formou. Tento režim je upraven v České republice (§143 Občanského zákoníku), na Slovensku (§143 Občanského zákoníku), ve Francii (čl. 1400 Občanského zákoníku), v Maďarsku (§27 Zákona o rodině, v Itálii (čl. 159 Občanského zákoníku), v Nizozemí (čl. 1:93 Občanského zákoníku).

Podstatou manželského společenství je, že manželé jsou vlastníky všeho, co náleží do jejich společenství.³²

V uvedených státech je možné, aby si manželé zvolily i jiný majetkový režim, je však zapotřebí, aby ho smluvně modifikovali anebo odložili jeho vznik až k zániku manželství. Manželé si tedy mohou vybrat, jakou formou budou mít majetek upraven.

Rozsah majetkového společenství je v jednotlivých státech různě definován. Ve státech, kde nejsou závazky zahrnuty do majetkového společenství, musí být tyto závazky vůči třetím osobám regulovány. Je zapotřebí rozdělit závazky na společné a na ty, které zavazují pouze jednoho manžela. Ve Francii se rozlišují dva znaky závazků – povaha závazku a účel závazku.³³

Ve všech státech platí, že věřitel může vymáhat závazky jak z majetku v majetkovém společenství, tak z majetku, který patří do výlučného vlastnictví jednoho z manželů.

6.2. Oddělený majetkový režim

Režim oddělených majetků je typický především pro Rakousko. Během manželství je majetek rozdělený a majetkový vztah je stejný. Každý z manželů je výlučným vlastníkem, veškerého majetku, který získají během manželství.³⁴

Vzhledem k tomu, že manželé nemají společné jmění, jsou závazky přijaté jen jedním z nich, hrazeny pouze z jeho výlučného vlastnictví a druhý z manželů není za tyto závazky odpovědný. Tento typ výlučného vlastnictví existuje také ve Francii (čl. 1536-1543 Občanského zákoníku), v Německu (čl. 1414vodst.2 Občanského zákoníku), v Itálii (čl. 193 Občanského zákoníku), v Polsku (čl. 47 a čl. 52-54 Občanského zákoníku).

³² Dvořák,J., Spáčil,J.: *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2.vydání, Praha:ASPI, a.s., 2007, str. 14

³³ čl. 1410, 1416, 1417 odst.1, 1417 odst. 2 občanského zákoníku

³⁴ §1233 a §1237 občanského zákoníku

6.3. Kombinovaný režim

Kombinovaný režim je typický pro Německo. Pokud manželství trvá, žijí manželé v režimu oddělených majetků, při zániku má pak každý z manželů právo na polovinu hodnoty přírůstku druhého manžela. Pokud jde o závazky, jsou manželé společnými dlužníky v případě, že přijmou tento závazek společně. V ostatních případech je za své závazky odpovědný každý z manželů zvlášť.

6.4. Slovensko

V Čechách i na Slovensku byl až do roku 1951 rozdíl v majetkových vztazích mezi manžely. Pokud jde o instituci bezpodílového vlastnictví je zapotřebí sledovat i právní úpravu kdysi uherskou. Na Slovensku platil až do společné úpravy zákona č. 265/1949 Sb.

Žena byla v majetkoprávním směru zásadně samostatná. Rozdíl byl mezi šlechtici tzv. *honoraciory*³⁵ na straně jedné – za hlavního nabyvatele byl považován manžel – *acquisitor principalit* a lidem nešlechtickým na straně druhé, kdy platila tzv. koakvizice.

Každý z manželů měl majetek oddělený, výlučný, kam patřilo vše, co každý z manželů nabyl do uzavření manželství.

Manželé si mohli vymínit mezi sebou, co budou mít jako zvláštní majetek. Volně manželé disponovali se svým majetkem. Obvyklé bylo i to, že jeden z manželů mohl disponovat s majetkem druhého manžela a nemuselo se nic vracet. Obvyklé bylo i to, že mohl manžel spravovat manželčin majetek za jejího tichého souhlasu. Kdykoli chtěla manželka, mohla si majetek vzít a nakládat či spravovat jej sama.

Společně nabytý majetek tedy *koakvizícia* vznikla jak u platného vlastnictví, tak i u *putativního* (domnělého) vlastnictví v těch případech, kde se koakvizice uplatňovala podle právního pořádku existujícího v Uhersku.³⁶

Majetek získaný prací, úsporami a vším co patřilo podle dohody manželů nebo podle vůle třetí osoby spadal do koakvizice. Do akvizičního jmění patřili nejen aktiva,

³⁵ *Honoraciory* – byly osoby nabývající majetek na základě vědy, umění nebo veřejného úřadu

³⁶ u prostého lidu podle právního obyčeje, popřípadě podle uzavřené smlouvy mezi manžely, a to když manželé žili ve společné domácnosti

ale i pasiva, takže nešlo jen o vlastnictví. Jednalo se o ideální spoluvlastnictví a nebylo možné žádat o jeho zrušení po dobu trvání manželství, ani tento majetek převést na někoho jiného. Toto právo bylo možné realizovat jen tehdy, pokud došlo k rozdělení koakvizice.

Tento institut se v pozměněné formě opět objevil ve slovenském i českém právním pořádku v podobě ustanovení § 143a Občanského zákoníku. Základním institutem manželského majetkového práva bylo za federace v obou zemích bezpodílové spoluvlastnictví manželů, jako zákonný režim. Jednalo se o kogentní úpravu, předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů mohli být jenom věci. Tento institut byl změněn novelou Občanského zákoníku. Manželům bylo umožněno uzavírat smlouvy upravující zákonný rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů.³⁷ Dohoda musela být sepsána formou notářského zápisu a manželé se mohli na tuto dohodu odvolat vůči jiné osobě jen tehdy, pokud jim byla tato dohoda známá.³⁸

Novely Občanského zákoníku se po vzniku samostatné Slovenské republiky příliš nedotkly institutu manželského majetkového práva.

Úprava institutu bezpodílového vlastnictví manželů platí v nezměněné podobě dodnes. Také smlouvu o majetku můžou uzavírat jen manželé.

Rozdíl mezi slovenskou a českou úpravou vidím v tom, že na Slovensku snoubenci nemůžou uzavírat předmanželské smlouvy a že institut bezpodílového spoluvlastnictví je možné považovat již za zastaralý a současným podmínkám nevyhovující.

³⁷ Resp. vyloučit vznik bezpodílového vlastnictví manželů až ke dni zániku manželství

³⁸ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: *Společné jmění manželů*, Praha: Linde, a.s. 2000, str. 22-23

Závěr

V historii majetkových vztahů manželů můžeme pozorovat uplatnění autonomie vůle v různých mírách. Závisí to především na postavení muže a ženy v jednotlivých etapách vývoje společnosti.

Už v římském právu byla žena z majetkového hlediska buď plně podrobena manželovi anebo mohla volně používat majetek a byla výlučným vlastníkem veškerého majetku, který do manželství přinesla.

V období feudalismu se pod kanonickým právem vycházelo z představy, že je žena v manželství podrobena moci svého muže, kterému přináší do manželství věno. S tímto majetkem neomezeně disponoval právě manžel.

Všeobecný Občanský zákoník z roku 1811 vycházel z teorie přirozeného práva. V oblasti rodinného práva byl založený na smlouvách, ať již předmanželských nebo manželských. Na druhé straně také upravoval dominantní postavení muže v rodině. Autonomie vůle a svobody hrála při uzavírání svatebních smluv klíčovou roli.

Politické změny roku 1948 se promítly i do úpravy majetkových vztahů mezi manžely. Právní úprava manželství a jeho majetkových následků byla z občanskoprávní úpravy zařazena do Zákona o právu rodinném (zákon č. 295/1949). V rámci úpravy došlo i k nové úpravě manželských majetkových vztahů formou zákonného majetkového společenství manželů, které vycházelo z důsledného uplatnění zásady rovnoprávnosti muže a ženy. Občanským zákoníkem z roku 1964 převažoval v socialistickém právu systémem právních norem.

Až do roku 1989 v souvislosti s tzv. velkou novelou Občanského zákoníku (zákon č. 509/1991 Sb.) se pozvolna otvírá prostor pro autonomii vůle v oblasti manželských majetkových vztahů. Další tzv. velká novela Zákona o rodině (zákon 91/1998 Sb.), významně novelizovala Občanský zákoník.³⁹

Současné úpravy, namísto vyváženého smluvního režimu manželského majetkového práva prostřednictvím předmanželské smlouvy v tradičním pojetí máme k dispozici možnost modifikace rozsahu společného jmění manželů, na jedné straně je dostatečně vyjádřena možnost uplatnit autonomii vůle snoubenců, ale na druhé straně nedostatečné stanovení limitu nedává potřebné záruky ani manželům samotným, ani třetím osobám.

³⁹ Králíčková, Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, str. 39-40.

Zákonem č. 40/1964 Sb. došlo k dalšímu posílení možnosti modifikovat úpravu manželských majetkových vztahů a tedy i k posílení autonomie vůle snoubenců resp. manželů například v podobě institutu odděleného jmění. V důsledku volby tohoto režimu vzniká situace, kdy připravovaná právní úprava dostatečně nezohledňuje potřebu ochrany potenciálně slabšího partnera. To platí i v případě modifikovaného majetkového režimu například zúžením rozsahu společného jmění manželů, kde by bylo vhodné dbát na vyváženost a stanovené parity na společném majetku.

Připravovaná rekodifikace českého Občanského zákoníku předznamenává další posun v této oblasti. Podle návrhu by mělo dojít k zjednodušení úpravy rodinného práva. Nová úprava počítá mimo zachování zákonného režimu společného jmění manželů, možnosti jeho modifikace, ale i vzniku ke dni zániku manželství se zavedením režimu oddělených jmění.

Cílem této práce bylo popsat úpravy předmanželských smluv a majetkových vztahů manželů *de lege lata* a úpravu *de lege ferenda* z hlediska uplatnění autonomie vůle. Podle mého názoru, současná právní úprava poskytuje dostatečný prostor na autonomie chování snoubenců i manželů.

Připravovaná úprava rozšiřuje prostor i zavedením majetkového režimu oddělených jmění. Otázkou zůstává, jak se navrhovaná úprava ujme v praxi, zda stanovené limity budou dostatečné, aby omezili rizika s ohledem na ochranu třetích osob a potencionálně slabšího manžela.

Pozitivní je, že po přerušení práce na rekodifikaci Občanského zákoníku se dnes v jeho přípravě opět pokračuje.

Seznam literatury

Seznam literatury (autor, název, vydavatel, rok vydání – dle abecedy):

- Adamová, J., Soukup, L.: *Prameny k dějinám v českých zemích 1. Západočeská univerzita v Plzni*, 2000. ISBN 80-7082-674-6.
- Bartošek, M.: *Dějiny římského práva*. Praha, Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5.
- Bičovský, J.: *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*, Praha: Linde, a.s. 1993. ISBN 80-85647-07-9.
- Dvořák, J.: *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004.
- Dvořák, J., Spáčil, J.: *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2. vydání, Praha: ASPI, a.s., 2007. ISBN 80-7357-262-1.
- Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V.: *Občanský zákoník – komentář*. Praha, nakladatelství C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.
- Holub, M.: *Zákon o rodině*, Praha : Linde, a.s. 1994. 2. vydání.
- Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: *Společné jmění manželů*, Praha: Linde, a.s. 2000. ISBN 80-7201-226-6
- Hrušáková, M.: *Manželství a paragrafy*, Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-409-5.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Brno: Masarykova univerzita: Doplněk, 2006. ISBN 80-210-3974-4.
- Kincl, J., Urfus, V.: *Římské právo*, Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1
- Králíčková, Z.: *Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání*, Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3093-3.
- Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-045-X.
- Malý, K.: *České právo v minulosti*, Praha: Orac, 1995. ISBN 80-85903-01-6.
- Malý, K., Soukup, L.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0869-4.
- Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J.: *Společné jmění manželů*, Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-226-6.
- Vaněček, V.: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, 2. vydání, Praha: Orbis, 1970.

Internetové odkazy

<http://www.lexdata.cz> - zákon č. 91/1998 Sb.

- zákon č. 131/1982 Sb.

- zákon č. 264/1992 Sb.

- zákon č. 509/1991 Sb.

<http://business.center.cz> - zákon č. 40/1964 Sb.

- zákon č. 99/1963 Sb.

- zákon č. 328/1991 Sb.

<http://www.zakonycr.cz> - zákon č. 94/1963 Sb.

<http://www.svatba.cz/magazin/formality-a-zakony-1/predmanzelska-smlouva-49/>

http://www.zbynekmlcoch.cz/info/pro_dobry_vztah/predmanzelska_smlouva_majetkov_a

<http://www.pravnik.cz/a/70/zaloba-o-tzv-nesporny-smluveny-rozvod.html>

<http://pravo.studentske.eu/2009/04/832-zakladni-uprava-rozvodu-manzelstvi.html>

<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=31357&searchstr=CDO+612%2F2005>

Přílohy

Předmanželská smlouva

(dle ust. § 143 písm. a) Občanského zákoníku)

Níže uvedeného dne, měsíce a roku, já notář, sídlem, sepisuji tento notářský zápis dle podkladů a žádosti přítomných účastníků, snoubenců a jejich právních zástupců a to za účelem vymezení majetkově právních vztahů po dobu trvání budoucího manželství a to i pro případ jeho ukončení. Níže uvedené osoby se prokazují současně se sepsáním tohoto notářského zápisu průkazem totožnosti a České národnosti. Zúčastněné osoby jsou plně způsobilé k činění právních úkonů a projeví svou svobodnou vůli níže uvedený úkon právně podložit. Zúčastněnými osobami jsou:

Jméno:

Příjmení:

den narození:

adresa trvalého bydliště:

(dále jen „snoubenec“)

a

Jméno:

Příjmení:

den narození:

adresa trvalého bydliště:

(dále jen „snoubenka“)

(společně snoubenec a snoubenka, dále jen jako „snoubenci“)

Snoubenci výše uvedeného dne učinili v mém sídle a před mou osobou tento právní úkon a sepsali tuto:

Předmanželskou smlouvu

I. Základní údaje

Snoubenci na základě vlastních dohod tímto prohlašují, že sjednali na matrice magistrátu města termín sňatku na den a hodinu
Oba snoubenci doposud předchozí manželství neuzavřeli a jedná se tedy o jejich první.

II. Rozhodování ve věcech majetkových

Snoubenci si touto smlouvou sjednávají vznik společného jmění manželů ke dni, kdy bude rozhodnuto o ukončení jejich manželství a to ve věcech, které tvoří běžné zařízení jejich domácnosti a spojuje tyto věci s povahou osobní, které vytvářejí sociální zázemí snoubenců. Jedná se zde o věci dle předcházející věty, kdy jejich pořizovací věcná hodnota nepřesáhla částku Kč (slovy korun českých) za jeden kus, u věcí které tvoří věcný soubor a patří do této kategorie lze považovat soubory věcí nepřesahující pořizovací hodnotu souboru Kč (slovy korun českých).

Za prvé si snoubenci vyhradili, že do společného jmění manželů nepatří hodnoty a majetky pořízené v době trvání manželů tvořící jednotlivé části sociálního zázemí manželů v pořizovacích hodnotách větších než je uvedeno v předchozím odstavci. Zde je prokazatelným vlastníkem věci ten z manželů, kdo uhradil kupní cenu a vlastní doklady na předmětné jednotlivé části majetku či jejich soubory. Do společného jmění manželů nepatří v případě ukončení jejich manželství touto dohodou snoubenců sekundárně nemovitosti, které nabývá každý samostatně zápisem do Katastru nemovitostí, kde je s nabývací smlouvou k návrhu na vklad přiložen i opis tohoto notářského zápisu předmanželské smlouvy.

Veškeré ostatní jednotlivé části majetku nebo soubory majetků v pořizovacích hodnotách nižších než je zde uvedeno budou v případě rozvodu manželství vypořádány jako společné jmění manželů, tedy ve standardním režimu.

III. Závazky vzniklé a vznikající v době trvání manželství

Závazky, které u jednoho z manželů v průběhu manželství vzniknou a tento jim nebude schopen dostát, není v návaznosti na vznik a běh této existující smlouvy možné proti oběma manželům vést výkon rozhodnutí exekucí a prodejem věcí movitých, pokud pořizovací hodnota jednotlivých věcí zahrnutých do výkonu rozhodnutí nepřesáhne částku Kč (slovy korun českých). Dále současně se vznikem manželství oba snoubenci mohou s touto smlouvou samostatně a bez vědomí

druhého čerpat půjčky, úvěry a poskytovat druhým či sobě navzájem záruky a to však pouze do výše svého vlastního majetku. Tímto je však nutno brát na zřetel, že osoba takto konající je povinna činit pouze kroky, které neohrozí morálně či jinak druhého snoubence.

IV. Společná jednání v době manželství

Snoubenci touto předmanželskou smlouvou společně sepisují závazek vzájemného neomezování se při zvyšování kvalifikace či růstu osobnosti a veškerých podnikatelských aktivitách, jimž se po uzavření manželství každý z manželů samostatně hodlá věnovat. Pokud v případě nepřesné nebo neúplné formulace této smlouvy vznikne jakákoliv nejasnost či pochybnost, je řečeno, že si snoubenci dali k nevyslovenému souhlas ještě před uzavřením manželství. Snoubenci tímto prohlašují, že se v manželství společně nebudou dle této smlouvy:

- účastnit se na společném nabývání nemovitostí
- účastnit se jednání statutárních orgánů právnických osob
- podílet se na podnikání jako spolupracující osoby. Podílnictví je možné uskutečnit jen na základě písemně uzavřené smlouvy. Součástí tohoto podílu mohou být požitky z podnikání, cenné papíry, akcie a výnosy z pronájmů nemovitostí. Pokud by snoubenec, který v manželství nabyt takové podíly od druhého z manželů a následně odprodal se dále již bez těchto podílů nemůže účastnit na zisku z nich či jednáních o jejich zhodnocení. Snoubenec, který v manželství podíl ze svého majetku poskytne druhému z manželům předkupní právo.
- účastnit se jednání o nákupu a prodeji jednotlivého majetku do Kč
- účastnit se jednání o nákupu a prodeji souboru majetku do Kč

V. Děti z manželství

Snoubenci se dohodli na následujícím. Děti narozené v manželství, jimiž biologickými rodiči jsou snoubenci - po sňatku oba manželé, nebo děti zplozené v manželství a narozené po rozvodu manželství jejichž biologickými rodiči jsou snoubenci - po sňatku oba manželé nebo děti adoptované v době trvání manželství snoubenců, o tyto nezletilé děti bude po rozvodu zajištěno a rozhodnuto následujícím způsobem:

- o jejich umístění rozhoduje soud, nedojde-li k mimosoudní dohodě
- při určení soudu o střídavé výchově snoubenců každého dítěte po rozvodu bude každý na dítě přispívat jako výživné Kč / měsíčně.
- při určení soudu o svěření dítěte jednomu ze snoubenců, druhý je zavázán přispívat na dítě částku Kč / měsíčně. Pokud soud určí částku vyšší, je v platnosti jako vyživovací dávka určená soudem

VI. Závěrečná ustanovení předmanželské smlouvy

Tato předmanželská smlouva se řídí Občanským zákoníkem a souvisejícími platnými právními předpisy, přičemž náležitosti výslovně neřešené upravují tyto právní normy. Pokud nedojde dle článku 1 této smlouvy mezi snoubenci k uzavření manželství, pozbývá tato smlouva platnost a nenabude účinnosti. Smlouva je vyhotovena notářskému zápisu ve stejnopisech, přičemž snoubenec i snoubenka obdrží po ks, každý s platností originálu. Tuto předmanželskou smlouvu snoubenec a snoubenka uzavřeli na základě své svobodné vůle, opravdu a vážně, nikoli v tísní, bez nátlaku či za nápadně nevýhodných podmínek. Obsah smlouvy je jim naprosto přesně znám a srozumitelný, přičemž tímto před notářem sepisujícím tento notářský zápis, panem, sídlem v na konci dokumentu připojili jako důkaz výše uvedeného své vlastnoruční podpisy, čímž upravují své majetkově právní vztahy při vstupu do manželství (dle této smlouvy). Tuto předmanželskou smlouvu sepsanou formou notářského zápisu jsem osobně sepsal, přečetl a snoubenci ji odsouhlasili. Takto bylo provedeno za účasti přítomných právních zástupců snoubenců a uzavřeno připojením mého vlastnoručního podpisu a otisku úředního razítka notářské kanceláře. Současně svým připojeným podpisem stvrzuji pravdivost a správnost všech mnou ověřených opisů, které jsou uloženy ve spisové archiválii s č.j. na adrese sídla mé notářské kanceláře

Datum a místo:

Podpisy: - snoubenec

..... - snoubenka

..... - notář